

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

บริบทโรงเรียนวัดสมานประชาชน

1. การบริหารการศึกษา

1.1 ขอบข่ายและภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษา

1.1.1 การบริหารงานวิชาการ

1.1.2 การบริหารงานงบประมาณ

1.1.3 การบริหารงานบุคคล

1.1.4 การบริหารงานทั่วไป

1.2 การบริหารแบบมีส่วนร่วม

2. การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

3. มาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบที่สอง (พ.ศ. 2549-2553)

4. การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

5. การพัฒนาการศึกษาตามมาตรฐานตามรูปแบบวงจรเดมิ่ง (Plan-Do-Check-Act : PDCA)

6. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion : F.G.D)

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

8. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทโรงเรียนวัดสมานประชาชน

โรงเรียนวัดสมานประชาชนตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 บ้านหนองตะคลอง ตำบลหนองกระโดน อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2499 เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 อยู่ห่างสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฯ 25 กิโลเมตรไปทางด้านทิศเหนือ ถนนสายเอเชีย โดยอาศัยพื้นที่ธรณีสงฆ์ของวัดสมานประชาชน ประมาณ 5 ไร่เศษ

ปัจจุบัน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1-2 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษาปัจจุบัน (2548) มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 84 คน มีข้าราชการครู 5 คน นักการภารโรง 1 คน มีอาคารเรียนแบบ 017 ขนาด 2 ชั้น 8 ห้องเรียน 1 หลังและอาคารเอนกประสงค์แบบสร้างเองจำนวน 1 หลังสภาพพอใช้ มีอาคารประกอบตามเกณฑ์มาตรฐาน รวมทั้งสนามกีฬาฟุตบอลและอื่นๆ ที่อยู่ในสภาพพร้อมใช้และปลอดภัย มีสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม ร่มรื่น เหมาะสมที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถได้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในสภาพความเป็นจริง ผลผลิตด้านผู้เรียนกลับไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง แม้ว่าเกียรติยศชื่อเสียงที่นักเรียนเคยสร้างมายาวนานไม่แพ้โรงเรียนอื่นๆ ในกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน ในทางกลับกันโรงเรียนวัดสมานประชาชน น่าที่จะได้รับผลผลิตด้านผู้เรียนและด้านอื่นๆ คุ่มค่าและประสบความสำเร็จมากกว่านี้ แม้ว่าคณะครูและผู้บริหารได้พยายามอย่างเต็มที่ก็ตาม โรงเรียนจึงต้องคงสภาพการบริหารที่ยืนหยัดด้วยตนเองมาตลอด การสนับสนุนจากชุมชนในทุก ๆ ด้านมีน้อย

จากผลการประเมินมาตรฐานต่างๆ ตามนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของโรงเรียนวัดสมานประชาชนในรอบ 2 ปีการศึกษาที่ผ่านมา รวมทั้งการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี (SAR) และรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอก ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) พบว่า โรงเรียนผ่านการประเมินในหลายมาตรฐานในระดับที่ไม่พึงพอใจ โรงเรียนจึงมีความจำเป็นต้องเร่งดำเนินการพัฒนา ปรับปรุง เพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีการบริหารโรงเรียนร่วมกัน

การบริหารการศึกษา

1. ความหมายการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาเป็นตัวชี้วัดความสำคัญต่อทิศทาง การดำเนินนโยบายทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีความสามารถสูงในการบริหารจัดการและเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาที่ทุกฝ่ายพึงประสงค์ ซึ่งมีนักวิชาการ นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ ดังนี้

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2543:36,อ้างถึงใน แววนินทร์ พิพัฒน์ประดิษฐ์.2548:9) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารการศึกษา คือ การดำเนินการต่าง ๆ ของผู้บริหารเพื่อให้บุคคลกลุ่มหนึ่ง (นักเรียน) ได้เจริญงอกงามไปสู่จุดประสงค์ที่ต้องการ โดยกำหนดให้คนกลุ่มหนึ่ง (ครู) เป็นตัวแทนในการดำเนินการ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2543:14) ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาว่า การบริหารการศึกษามีการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยใช้ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการ เพื่อพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่าการบริหารการศึกษาคือ การดำเนินการของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่จัดให้ประชาชนทุกคนในสังคมนั้นได้รับการศึกษา นำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปพัฒนาชีวิต และสามารถอยู่ในสังคมร่วมกันได้อย่างมีความสุขตามศักยภาพของตน

2. หลักการบริหาร

การบริหารงานในองค์กรนั้น ผู้บริหารต้องมีหลักการที่ใช้บริหาร ซึ่งยึดแบบอย่างที่ได้มีการนำไปปฏิบัติและประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อก้าวไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ หลักการต่าง ๆ ต้องยึดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ทันกับความต้องการทุกอย่างและหลักการบริหารของ ฟาโยล (อ้างถึงในสมยศ นาวิการ.2544:41) นั้น ได้มีนักบริหารนำมาประยุกต์ใช้อยู่เสมอ

หลักการบริหาร 14 ประการของ ฟาโยล มีดังนี้

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of labour) การแบ่งงานกันทำเป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นว่าต้องลดเวลาการเรียนรู้ให้น้อยลงและเพิ่มทักษะของการทำงานให้มากขึ้น

2. อำนาจหน้าที่และการรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) การดำเนินงานขององค์กรจะไม่มีประสิทธิภาพเลย ถ้าหากว่าการมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบไม่ได้มีส่วนสัมพันธ์กัน

3. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) ความมีระเบียบวินัย แสดงถึงการยอมรับในข้อตกลง หรือนโยบายต่าง ๆ ของสมาชิกภายในองค์กรที่เกิดขึ้นระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายคนงาน ซึ่งมีความยุติธรรมมากที่สุด

4. การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of Command) การที่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีผู้บังคับบัญชาสองคนเป็นการทำลายอำนาจหน้าที่ ระเบียบวินัยได้ตั้งนั้น ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาควร จะรับฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น ซึ่งจะช่วยขจัดความขัดแย้งระหว่างแผนงาน และบุคคลได้

5. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) แต่ละกลุ่มงานควรมีเป้าหมายเดียวกัน ภายใต้อำนาจและบังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้นหลักการของข้ออ้างถึงลักษณะโครงสร้างของ องค์กรที่ดี มีการจัดแผนงานที่เหมาะสม

6. ผลประโยชน์ของบุคคลควรจะเป็นรองจากผลประโยชน์ของส่วนรวม (Subordination of Individual to the Common good) บุคคลในกลุ่มหรือในองค์กร ต้องคำนึงว่าความต้องการหรือ ผลประโยชน์ของเขาต้องเป็นรองจากผลประโยชน์ขององค์กร และยิ่งกว่านั้นผลประโยชน์ของ องค์กร ควรจะเป็นรองกว่าผลประโยชน์ของสภาพแวดล้อมทางด้านสังคมขององค์กรด้วย

7. การให้ผลตอบแทน (Remuneration) การให้ผลตอบแทนต่าง ๆ แก่บุคคลในองค์กร ควรยึดถือแนวความคิดของความยุติธรรมและต้องเป็นที่พึงพอใจทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายบริหารและฝ่าย คนงาน

8. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นกระบวนการลดและเพิ่มอำนาจหน้าที่ ของ ผู้บริหาร ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์แล้ว ต้องมีความสมดุลระหว่าง การรวมอำนาจและการกระจาย อำนาจ เมื่อความรับผิดชอบได้มอบหมายให้กับผู้บริหารคนใดแล้ว อำนาจหน้าที่ที่ต้องมอบหมายไป ด้วยการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นการลดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และ ไปเพิ่มให้กับผู้บังคับบัญชา ถือว่าการกระทำดังกล่าวนี้ เป็นการรวมอำนาจมากขึ้นและในทำนอง เดียวกัน การเพิ่มความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ให้กับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นการกระจายอำนาจ มากขึ้น

9. สายการบังคับบัญชา (The hierarchy) การดำเนินงานต่าง ๆ ภายในองค์กรควร เป็นไปตามสายการบังคับบัญชา คือจากระดับสูงลงมาระดับต่ำ เป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ ทางหน้าที่

10. ความมีระเบียบ (Order) เป็นแผนผังขององค์กร ที่แสดงให้เห็นตำแหน่งของบุคคล ทุกคนภายในองค์กรและความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

11. ความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาค หมายถึง ความเมตตาและยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายในองค์กร ความเสมอภาคเป็นสิ่งจูงใจพนักงานที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทำให้เขาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละและความจงรักภักดี หลักการความเสมอภาคอาจจะสะท้อนให้เห็นได้จากหลักการ จ่ายผลตอบแทนค่าจ้างและเงินเดือนที่จ่ายให้กับพนักงานต้องมีความยุติธรรม

12. ความมั่นคงของทีมงาน (Stability of Staff) ความมั่นคงของงานเป็นหลักการที่ฟาโยล นำไปใช้ทุกระดับขององค์กรคนงานผลิตต้องการความมั่นคงของงาน ในขณะที่กำลังเรียนงานอยู่ ความมั่นคงของงานของผู้บริหารระดับสูงเป็นสิ่งจำเป็นเช่นเดียวกันเพราะผู้บริหารต้องใช้เวลานานในการเรียนรู้งานและปัญหาต่าง ๆ ในองค์กร

13. ความคิดริเริ่ม (Initiative) การให้คนงานมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหขององค์กร หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้แสดงความคิดริเริ่มต่างๆ มีระบบของการให้คำแนะนำโดยผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาใช้ประโยชน์จากความคิดริเริ่มได้เป็นอย่างมาก

14. ความสามัคคี (Esprit de corps) ผู้บริหารต้องทำให้ผู้ปฏิบัติงานต่าง ๆ ในองค์กรมีลักษณะเป็นทีมงานควรมีการปฏิบัติงานมุ่งไปสู่ ความสำเร็จของเป้าหมายร่วมกันอย่างดีที่สุด

สรุปจากหลักการบริหาร 14 ประการของฟาโยล คือการประมวลหลักการบริหารที่สำคัญอีกทั้งเป็นรากฐานของการบริหารงานในวิชาชีพ สำหรับนักพัฒนาตนเองของผู้บริหารหน่วยงานหรือสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี

3. กระบวนการบริหารงาน

การบริหารงานของผู้บริหารย่อมมีฐานของการบริหาร คืออำนาจหน้าที่ (Authority) ซึ่งหมายถึงสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่ ที่กำหนดไว้กับตำแหน่ง เพื่อให้ผู้ดำรงตำแหน่งใช้สำหรับการตัดสินใจและปฏิบัติหน้าที่การงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงลงได้ ส่วนความรับผิดชอบ (Responsibility) เป็นความผูกพันที่ผู้บริหารยึดถือไว้ ในการที่จะปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ให้เป็นผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

คูลิคและเออร์วิค (อ้างถึงใน แวเวนตร์ พิพัฒน์ประดิษฐ์.2548:12) แบ่งกระบวนการบริหารออกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์กร (Organization)
3. การบริหารงานบุคคล (Staffing)
4. การสั่งการ (Directing)

5. การประสานงาน (Coordinating)

6. การรายงาน (Reporting)

7. การจัดงบประมาณ (Budgeting)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539:22-23) กล่าวถึงกระบวนการบริหารของผู้บริหาร ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เกี่ยวข้องกับภารกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) และการปฏิบัติ (Actions) และพยายามทำให้บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งต้องมีการตัดสินใจเลือกแผนการในอนาคต

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการกำหนดโครงสร้างบทบาทของบุคคล เพื่อทำงานในองค์การ

3. จัดบุคคลเข้าทำงาน (Staffing) เกี่ยวข้องกับการบรรจุและธำรงรักษาบุคคลและตำแหน่งหน้าที่ภายในโครงสร้างองค์การ โดยกำหนดความต้องการของแรงงาน การสรรหา การคัดเลือก บรรจุเลื่อนตำแหน่ง การประเมิน การวางแผนอาชีพ การกำหนดค่าตอบแทน

4. การชักนำ (Leading) หมายถึง การมีอิทธิพลต่อบุคคล เพื่อให้เขาทำประโยชน์ต่อองค์การ และเป้าหมายของกลุ่มเป็นสิ่งที่ต้องทำเป็นหลักในการบริหารความคิดระหว่างบุคคล ซึ่งต้องอาศัยผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพ

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การวัดและการแก้ไขการทำงานส่วนบุคคลและองค์การเพื่อให้มั่นใจว่าเป็นไปตามแผน การควบคุมนี้เกี่ยวข้องกับการวัดผลการกระทำเปรียบเทียบกับเป้าหมายและแผนซึ่งจะแสดงถึงการเบี่ยงเบนจากมาตรฐานที่ปรากฏอยู่และช่วยปรับปรุงแก้ไข

วิโรจน์ สารรัตนะ (2542:3) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้องค์การบรรลุจุดมุ่งหมาย โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ

1. การวางแผน (Planning)

2. การจัดองค์การ (Organizing)

3. การนำ (Leading)

4. การควบคุม (Controlling)

จากการศึกษาข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารงาน ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม และกระบวนการบริหารเป็นจุดเริ่มต้นที่แสดงถึงศักยภาพของผู้บริหารในการวางแผน เพื่อจัดกิจกรรมภาระงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

4. การบริหารทรัพยากร

ทรัพยากร โดยทั่วไปถือว่าเป็นสิ่งที่นำมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษา การพัฒนางาน ผลิตเป็นสื่อโดยการใช้เทคโนโลยีและใช้สิ่งประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ให้บังเกิดผลดีต่อการนำไปช่วยในการสร้างองค์ความรู้สิ่งใหม่ๆ ทรัพยากรประกอบด้วย บุคคล ประเพณีและวัฒนธรรม โบราณสถาน องค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรการศึกษาภายนอก ส่วนทรัพยากรการศึกษาภายในหมายถึงทุนทรัพย์ซึ่งอาจหาได้จากทรัพยากรของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการบริหารทรัพยากร ไว้ดังนี้

ปรัชญา เวสารัชช (2542:44-45) กล่าวว่า ทรัพยากรของสถาบันการศึกษาคือ ทรัพยากรบุคคล วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ แหล่งสนับสนุนการศึกษา ในการใช้ทรัพยากรบุคคลให้มีประสิทธิภาพและคุ้มค่านั้นต้องมีการวางแผนด้านบุคลากร (Planning human resource management) ระยะยาวให้เห็นภาพรวมโดยมีการวิเคราะห์งานให้ละเอียดเพื่อจะได้สรรหาคูคลองที่ขาดแคลนหรือจำเป็นให้พอเพียงและใช้บุคลากรอย่างคุ้มค่าและเหมาะสมกับงาน (Put the right man on the right job) ส่วนในด้านงบประมาณนั้น จะต้องใช้เงินให้คุ้มค่ามุ่งเน้นผลงานจริง มีระบบที่ตรวจสอบได้โดยเน้นการใช้ระบบงบประมาณที่มุ่งเน้นผลงาน (PBB)

ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีความสามารถในการจัดการบริหารทรัพยากร รวมทั้งทรัพยากรบุคคลโดยมีการจัดวางแผนบุคลากร สรรหา คัดเลือก กำหนดระบบการงบประมาณ จัดระบบทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่นอาคารสถานที่เพียงพอ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน ได้มาตรฐานแสวงหาความร่วมมือกับชุมชนในการสนับสนุน จัดหา พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมและมีการใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างประหยัด มีการควบคุมดูแลเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ในกระบวนการบริหารที่กล่าวมานั้นว่า คน เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดเพราะคนต้องเป็นผู้ดำเนินการทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำและเป็นหัวหน้าสถานศึกษา

5. การบริหารงานภายในโรงเรียน

การบริหารโรงเรียนหมายความว่า กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งเรียกว่าผู้บริหาร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม การดำเนินการต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามระบบที่สังคมกำหนดไว้ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารโรงเรียน มี 3 ลักษณะคือ 1. กระบวนการบริหาร การบริหารหน่วยงานทุกประเภท หน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องดำเนินการคือการวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมงาน เป็นต้น

2. ผู้บริหาร โรงเรียน (School administrator) หมายถึงผู้ที่ได้รับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ในการจัดการต่าง ๆ เพื่อให้โรงเรียนทำหน้าที่บริการทางการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ ตามเป้าหมาย ผู้บริหาร โรงเรียน คือ ผู้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่หรือผู้อำนวยการโรงเรียน การบริหารจัดการจะมี ประสิทธิภาพเมื่อผู้บริหารมีทักษะพื้นฐานในการบริหารและมีคุณสมบัติที่ดีแห่งการเป็นผู้บริหาร

3. ระบบ คือการทำงานที่กำหนดขั้นตอน และกระบวนการไว้อย่างชัดเจน ระบบเป็น ผลรวมขององค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีส่วนที่กระทบกระเทือนต่อกัน ระบบของ โรงเรียนตามที่สังคมกำหนดไว้อย่อมเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับระบบอื่น ๆ ในสังคมด้วย

จากความหมายการบริหารโรงเรียน สรุปได้ว่าการบริหารโรงเรียนคือ การดำเนินงานต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคลที่ประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัด การศึกษาภายในโรงเรียนแก่เยาวชนให้เกิดการพัฒนาในทุกด้าน ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็น สมาชิกที่ดีของสังคมและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

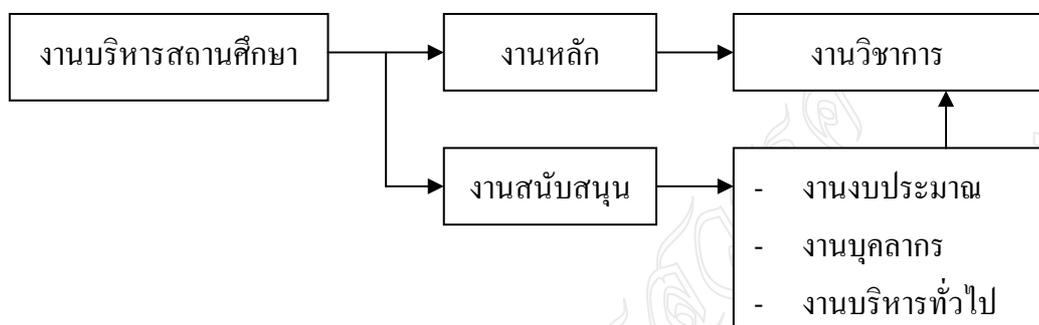
1. ขอบข่ายและภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2541 : 12) ได้สรุปว่าการบริหาร สถานศึกษามีวัตถุประสงค์ เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายหลัก คือ นักเรียน บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร กล่าวคือ มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ มีความรู้และทักษะ พื้นฐานในการดำรงชีวิต มีชีวิตที่สงบสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

ขอบข่ายงานบริหารสถานศึกษาเป็นกรอบที่จะทำให้ทราบภารกิจ และงานบริหารของ สถานศึกษา เป็นการรวบรวมงานบริหารให้เป็นหมวดหมู่ เน้นให้เห็นความสำคัญและรายละเอียด ของงานแต่ละงานอย่างชัดเจน (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ.2541:22-26) ได้กำหนดงาน บริหารสถานศึกษาไว้รวม 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน งานทั้ง 6 งานนี้ เมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์หลักของการบริหารสถานศึกษา จะเห็นได้ว่า งานวิชาการเป็นงาน ที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักนั้นโดยตรง จึงแบ่งงานบริหารสถานศึกษาทั้ง 6 งานออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

งานหลัก เป็นงานที่ดำเนินไปเพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดหมายของหลักสูตรโดยตรง คือ งานวิชาการ

งานสนับสนุน เป็นงานที่ช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติงานหลักให้ เป็นไปอย่างมี ประสิทธิภาพ คือ งานงบประมาณ งานบุคลากรและงานบริหารทั่วไป

ภาพที่ 2.1 แสดงขอบข่ายของงานบริหารสถานศึกษา

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541.อ้างถึงใน ณรงค์ ประสงค์.
2546:37)

การศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม และต้องเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน การกระจายอำนาจจึงเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะขับเคลื่อนระบบการศึกษาสู่ชุมชนอย่างแท้จริง การกระจายอำนาจตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ จึงทำให้โรงเรียนในปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลง ในหลายองค์ประกอบ เช่น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ระบบการปฏิบัติงานต่าง ๆ ถูกเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีความคล่องตัวและประหยัดงบประมาณ (กระทรวงศึกษาธิการ.2546:6-7) เป็นต้น ในระบบการทำงานในสถานศึกษา ก็เช่นเดียวกัน ในปัจจุบัน ได้ถูกปรับเปลี่ยนแผนงานออกเป็น 4 หมวดงาน คืองานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากรและงานบริหารทั่วไป (วารสารข้าราชการครู.2541:20) ซึ่งมีขอบข่ายงานดังนี้

1.1 การบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษา มีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ สามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

พนัส หันนาคินทร์ (2529) กล่าวว่าไว้ว่างานวิชาการได้แก่งานที่เกี่ยวกับครู และนักเรียน การจัดโปรแกรมการเรียนการสอน การจัดหาเครื่องอุปกรณ์การสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541:84) ให้ความหมายของงาน วิชาการว่า หมายถึงงานบริการ ปรับปรุงพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนให้บังเกิดผลดี และ สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการหมายถึง การบริหารจัดการ ปรับปรุงและพัฒนาที่ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและมี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว แล สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น
2. เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและคุณภาพ สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการประเมินคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็น สำคัญได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของ สถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การนิเทศการศึกษา
4. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
5. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
6. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
7. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน

11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น

12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุติธรรม องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

นิพนธ์ กิณางค์ (2523, อ้างถึงใน ประสิทธิ์ ศรีจันทร์, 2548:21) ได้จำแนกงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการในแนวที่สอดคล้องกันว่า งานวิชาการประกอบด้วย งานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน งานด้านการปรับปรุงการเรียนการสอนและงานด้านการวัดผลและประเมินผล

1.2 การบริหารงานงบประมาณ

การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากการบริการมาใช้บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541:48) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารงานงบประมาณหมายถึง การจัดการใช้จ่ายงบประมาณ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวข้องตั้งแต่การอนุมัติเงินประจำงวด การจัดซื้อจัดจ้าง การเบิกจ่าย การโอน การเปลี่ยนแปลงรายการเงินประจำงวด การขอใช้เงินเหลือจ่ายและการรายงานผลการใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานงบประมาณมีความเป็นอิสระ คล่องตัว โปร่งใส
2. เพื่อให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการ
3. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างเพียงพอ มีประสิทธิภาพ

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การจัดทำและเสนอของงบประมาณ
  - 1.1 การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
  - 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษา
  - 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของงบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
  - 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
  - 2.2 การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
  - 2.2 การโอนเงินงบประมาณ

3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
  - 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
  - 3.2 การประเมินผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน
4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
  - 4.1 การจัดการทรัพยากร
  - 4.2 การระดมทรัพยากร
  - 4.3 การจัดหารายได้และผลประโยชน์
  - 4.4 กองทุนเพื่อการศึกษา
  - 4.5 กองทุนสวัสดิการเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
  - 5.1 การเบิกเงินจากคลัง
  - 5.2 การรับเงิน
  - 5.3 การเก็บรักษาเงิน
  - 5.4 การจ่ายเงิน
  - 5.5 การนำส่งเงิน
  - 5.6 การกักเงินไว้เบิกเหลือปี
6. การบริหารบัญชี
  - 6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน
  - 6.2 การจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงิน
  - 6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน
7. การบริหารพัสดุและสินทรัพย์
  - 7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา
  - 7.2 การจัดหาพัสดุ
  - 7.3 การกำหนดแบบรูปรายการหรือคุณลักษณะเฉพาะและจัดซื้อจัดจ้าง
  - 7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

สรุปได้ว่า การบริหารงานด้านงบประมาณหมายถึง การบริหาร การจัดการด้านการเงิน และพัสดุในโรงเรียน ตามกระบวนการใช้จ่ายเงินที่มีอยู่จำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามแผนที่โรงเรียนกำหนด

1.3 การบริหารงานบุคลากร

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการพัฒนา มีความรู้ ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยกย่อง เชิดชูเกียรติมีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541) ให้ความหมายการบริหารงานบุคคลว่า หมายถึงกระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับบุคลากรในหน่วยงาน ในอันที่จะให้ได้บุคลากรมาปฏิบัติงานตามความต้องการและเพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคลถูกต้อง รวดเร็วเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล
3. เพื่อส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและมีจิตสำนึกในการปฏิบัติภารกิจที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์
3. เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ โดยยึดมั่นในระเบียบวินัย จรรยาบรรณ อย่างมีมาตรฐานแห่งวิชาชีพ
4. เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานวิชาชีพได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ขอบข่าย/ภารกิจ

1. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง
2. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
4. วินัยและการรักษาวินัย
5. การออกจากราชการ

1.4 การบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริการบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกระดับ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา

ขอบข่ายและภารกิจ

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

16. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น
17. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน
18. งานบริการสาธารณะ
19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

จะเห็นได้ว่าในรายละเอียดงานทั้ง 4 หมวดที่ได้กล่าวมานั้น ก็คืองาน 6 งานหลักที่โรงเรียนได้ดำเนินการมา แต่ได้จัดหมวดหมู่ใหม่ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว กระตือรือร้นและลดขั้นตอนต่าง ๆ ลงไป เป็นการสนองนโยบายการลดอัตรากำลังคนภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงาน

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาหัวใจสำคัญคือ “การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม” คือ หลักการบริหารอย่างเป็นระบบแบบครบวงจร ซึ่งประกอบด้วย การร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติงานร่วมกันนิเทศ กำกับ ตรวจสอบและร่วมกันปรับปรุงพัฒนา

สรุปได้ว่า งานบริหารทั่วไปเป็นงานที่ใช้ในการบริหารงานสำนักงาน สามารถนำประยุกต์ใช้ในระดับโรงเรียนประถมศึกษา โดยผู้บริหาร โรงเรียนควรปฏิบัติ คือบริหารด้านงานสถานที่ งานสำนักงาน งานสารบัญ งานประชาสัมพันธ์ สวัสดิการ การประสานงาน การขยายโอกาสทางการศึกษา และงานอื่นที่มีได้อยู่ในความรับผิดชอบของงานใดๆ ในโรงเรียน

2. การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management)

2.1 ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม นับเป็นรูปแบบของการบริหารที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในองค์กรทั้งในภาครัฐและเอกชนเนื่องจากการบริหารแบบมีส่วนร่วมเน้นให้ความสำคัญกับบุคคลและกลุ่มงานและได้รับการยอมรับว่าสามารถช่วยลดปัญหาข้อขัดแย้งและสร้างแรงจูงใจในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

จารุพงศ์ พลเดช ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการบริหารของการให้คนในองค์กรหรือทีมงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ ใช้ความคิดอย่างสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญ ในการบริหารงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการบริหารงาน

สมยศ นาวิการ (2545:1) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของการให้บุคลากรมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจ ไม่ใช่เพียงสัมผัสหรือแสดงความห่วงใย โดยเน้นการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญ บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจและ ชงชัย สันติวงษ์ (2543:138) ได้แสดงความเห็นที่คล้ายกันว่า การมีส่วนร่วมใน

การบริหาร คือวิธีที่ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบ การตัดสินใจของผู้บริหาร ตลอดจนการให้โอกาสและมีอิสระกับกลุ่มที่จะตัดสินใจทำงานเอง ภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้อย่างกว้างๆ กระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้ทุกฝ่ายมีแรงจูงใจและแรงขับในการแสดงออกของตนเองสูงขึ้น ทำให้เกิดความคล่องตัวในการสร้างความสำเร็จในงานในขณะที่สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542:127) ก็มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมนอกจากจะหมายถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมทางสมองหรือความคิดในการตั้งเป้าหมายด้วยตนเอง ซึ่ง เป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญมากที่สุด เพราะเมื่อบุคคลมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายใน โครงการต่างๆ ก็จะเกิดความผูกพันทางจิตวิทยา เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในเป้าหมายหรือโครงการนั้นๆ เมื่อถึงภาคปฏิบัติก็จะมีแรงจูงใจและกระตือรือร้นให้งานบรรลุผลตามที่ได้มีส่วนกำหนดขึ้นมาด้วยแล้ว การให้มีส่วนร่วมนี้ยังหมายถึงการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการกิจต่างๆ ขององค์การตอบสนองต่อความต้องการในทางสังคม ความรักใคร่ และความเป็นเจ้าของ ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ มาสโลว์ (Maslow) ด้วย

นอกจากนี้ อุทัย บุญประเสริฐ (2542) ก็มีความเห็นในทำนองเดียวกันว่า หลักการมีส่วนร่วมนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษาทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น

จารุพงศ์ พลเดช กล่าวว่า จากกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เป็นกฎหมายสูงสุดที่มีการบัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้อย่างชัดเจนมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใดๆ โดยเฉพาะในมาตรา 76 กำหนดว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐในทุกระดับ

สรุปได้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมคือ การเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงานทั้งในด้านกำลังกาย กำลังความคิด ทรัพยากร การออกความคิดเห็น การรับรู้ เป็นต้น จะทำให้เขาเหล่านั้นมีความผูกพันกับงานหรือองค์กรมีความรู้สึกรักและเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้เกิดผลดีในอนาคตในการดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังส่งผลต่อการควบคุมดูแล ปรับปรุงพัฒนากิจการขององค์กร ได้เป็นอย่างดี

2.2 ลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม เน้นความสำคัญที่บุคลากรและกลุ่มงานให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารที่มีประสิทธิภาพในบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งผู้บริหารยินยอมมอบและกระจายอำนาจของตนสู่ผู้ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระหน้าที่ของผู้บริหารลงและสามารถใช้เวลาในเรื่องสำคัญอื่นๆ ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ช่วยใช้งานในระดับล่างมีความหมายและท้าทายมากขึ้นเนื่องจากบุคลากรระดับปฏิบัติสามารถตัดสินใจไว้ด้วยตนเอง ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นในลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

สมยศ นาวิกาน (2540: 149) พูดถึงระบบการมีส่วนร่วม (Participative system) ว่าการบริหารงานระบบนี้ ผู้นำจะยึดถือข้อสมมติฐานที่มีต่อบุคคลตามทฤษฎี Y ของแมคเกรเกอร์ (McGregor) ซึ่งกล่าวว่า ผู้นำใช้อำนาจหน้าที่เป็นทางกรน้อยมาก และเรียกผู้นำแบบนี้ว่าเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยคือเป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจะเกิดขึ้นระหว่างผู้บังคับบัญชากับบุคลากร ในขณะที่ สุนันทา เลาหนันท์ (2541 : 197-198) ก็ได้กล่าวถึงระบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า แท้ที่จริงก็คือ การใช้ระบบประชาธิปไตยในการบริหารนั่นเอง ซึ่งบุคลากรทั้งหมดจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายขององค์กรและจะใช้วิธีตัดสินใจโดยกลุ่มเป็นหลักในการทำงาน ซึ่งผู้บริหารจะตัดสินใจเองก็ต่อเมื่อได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ โดยรอบคอบแล้ว ดังนั้นในการตัดสินใจจึงไม่ได้เกิดจากความต้องการส่วนตัวของใครโดยเฉพาะ ผู้บริหารเชื่อว่าไม่ว่าจะเป็นรางวัลด้านวัตถุหรือจิตใจต่างมีความสำคัญต่อการทำงานของบุคลากรทั้งสิ้น

ส่วนธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 128) กล่าวว่า ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะให้ความสำคัญกับบุคลากรและไม่เน้นถึงการใช้อำนาจหน้าที่ หรือก่อให้เกิดความเกรงกลัวในตัวผู้บังคับบัญชา แต่จะเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและพูดคุยด้วย ในการปฏิบัติงานบริหารของผู้นำชนิดนี้ มักจะไปไปในทำนองที่ว่าสิ่งต่างๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคน ดังนั้นการแก้ปัญหาต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่จะให้โอกาสทุกฝ่ายเข้ามาร่วมพิจารณา ซึ่งอาจกระทำโดยมีการประชุมหรือจัดตั้งคณะกรรมการเป็นต้น ซึ่งผู้นำชนิดนี้จะพยายามส่งเสริมให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและมีโอกาสร่วมตัดสินใจในปัญหาต่างๆ ได้ด้วย สำหรับ สร้อยตระกูล อรรถมานะ (2542: 293) นั้นได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของลิเคิท์ (Likert) ว่าเป็นนักบริหารที่มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในบุคลากรอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น เขาจะเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นตลอดเวลา และให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยใช้ความเห็นพ้องต้องกัน โดยใช้เสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก บุคลากร ครูผู้สอนจะมีความรู้สึกเป็นอิสระมากในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานทุกเรื่อง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ลักษณะของการบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากผู้นำแบบประชาธิปไตยที่บริหารงานด้วยโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ไม่ว่าจะร่วมในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในกระบวนการบริหาร อันได้แก่ การวางแผน การสั่งการ และการควบคุม ย่อมสร้างความภาคภูมิใจในความร่วมมือกันแก่บุคคลจะนำมาซึ่งความผูกพันและการยอมรับผลการปฏิบัติงานอันเกิดจากการมีส่วนร่วมนั้นๆ โดยปราศจาก ข้อโต้แย้งใด ๆ

2.3 นโยบายการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ปัจจุบันได้มีการยอมรับในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารองค์การอย่างกว้างขวาง ทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน ด้วยแนวคิดที่ว่า การเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมปฏิบัติในกระบวนการบริหารองค์การนั้นๆ จะทำให้บุคลากรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความผูกพันในกิจกรรมที่ตนเองมีส่วนร่วมและยินดีรับผลแห่งการปฏิบัติที่ตนเองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมนั้นๆ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2542) ว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษา ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาทั้งด้านงานวิชาการ งานบริหารบุคลากรและงานบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษาโดยตรงโดยยึดหลัก 3 ประการ คือ ความมีเอกภาพด้านนโยบาย กระจายอำนาจการบริหารและประสานส่งเสริมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ในท้องถิ่นของตนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์คือ พัฒนาคนไทยให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรมร่วมสร้างสรรค์สังคมไทยให้เจริญก้าวหน้าเกิดความสมดุลแห่งธรรมชาติท่ามกลางสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและข้อมูลสารสนเทศที่สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายไปทั่วโลก

ในการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปสถานศึกษานั้น มุ่งกระจายอำนาจตัดสินใจไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู ผู้ปกครองและชุมชนได้มีส่วนร่วมกันตัดสินใจในการบริหารให้มากที่สุด โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการบริหาร โดยตรงเพื่อให้ความคล่องตัวในการบริหารงานของสถานศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีความเชื่อว่าการบริหารจัดการศึกษาที่ดีที่สุดนั้น เกิดจากการตัดสินใจของคณะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและมีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนมากที่สุด ซึ่งในความเป็นจริงนั้นคณะกรรมการดังกล่าวสามารถที่จะเข้าร่วมกำหนดนโยบายเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคมได้ดี แต่การมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่

เป็นรูปธรรมแล้ว บุคลากร ครูผู้สอนทุกคนของสถานศึกษาในฐานะผู้ปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เรียน ควรจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการบริหารมากที่สุด ทั้งนี้นอกจากบุคลากร ครูผู้สอนจะเป็นสมาชิกขององค์กรซึ่งต้องปฏิบัติหน้าที่ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ตามเป้าหมายการจัดการศึกษาอย่างเต็มตัวและรับผิดชอบในผลของการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมี ความสุขแล้ว

การปฏิบัติงานในหน้าที่ของบุคลากร ครูผู้สอนนั้น ยังเชื่อมโยงกับการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกองค์กรตามนโยบายประกันคุณภาพการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ ปรัชญา เวสารัชช์ (2544:39) ได้กล่าวถึงการประเมินผู้บริหารต้นแบบ ซึ่งนอกจากมีเกณฑ์พิจารณาคุณสมบัติทั่วไปแล้ว ยังมีเกณฑ์สำคัญเรื่องสมรรถนะในการบริหาร ได้แก่ ความสามารถในการดึงให้ท้องถิ่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และให้โอกาสครูมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นร่วมคิดวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดระบบการตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการศึกษา มากกว่าระบบการบริหารการศึกษาตามแบบสั่งการเหมือนที่ผ่านมา โดยเฉพาะในเรื่องของการจัดวางระบบข้อมูลสารสนเทศของ โรงเรียนและความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด การที่บุคลากร ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในภารกิจการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนนั้น นอกจากจะส่งผลเชิงบวกในแง่ของการพิจารณาดำเนินการที่รอบคอบถูกต้องและสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรและนักเรียนตลอดถึงชุมชนและสังคมโดยรวมแล้ว การให้การยอมรับของผู้บริหาร โรงเรียนยังส่งผลถึงขวัญกำลังใจของบุคลากรและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่สูงขึ้นเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมของบุคลากรในกระบวนการบริหารที่ชัดเจนอีกด้วย

จากความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมพอสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารที่ระดมความคิด ระดมความรู้ ระดมความต้องการ และระดมความรับผิดชอบร่วมกันในการบริหารการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมายตามนโยบายและตามความต้องการของทุกฝ่าย เกิดความภาคภูมิใจในผลแห่งความสำเร็จร่วมกัน

2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

อภิญา เวชชัย. (2544,อ้างถึงในไพรัช อรรถกามานนท์และปัทมา โชควรวฒนกร. 2546:ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้พูดถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ในการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญๆ ดังนี้

1. แนวคิดการมีส่วนร่วมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนหรือเป็นแบบเพื่อนเป็น ผู้ปกครองและชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ โดยมุ่งเน้น การทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค มากกว่าความร่วมมือที่เป็นพิธีการ หรือเป็นความร่วมมือที่ฝ่าย ผู้ปกครอง ชุมชนเป็นฝ่ายให้และ โรงเรียนเป็นฝ่ายรับฝ่ายเดียวเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็น การเรียนรู้ร่วมกัน

2. แนวคิดการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสมโดยอยู่บนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเอง ขอมรับการแตกต่างของบุคคล เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติมากกว่าเป็นทางการและ ควรเป็นความสัมพันธ์แบบสองทางมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ การขอมรับการ คิดเห็นต่างๆ การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3. การสื่อสารข้อมูลข่าวสารสองทางทำให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูล ข่าวสารต้องเป็นข้อมูลที่แท้จริง โปร่งใส มีการใช้การสื่อสารที่หลากหลายรูปแบบ มีความจริงใจ มีการสื่อสารสม่ำเสมอ

การเข้ามามีส่วนร่วมอาจมาจากความสนใจเป็นรายบุคคล การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว การเข้าร่วมในฐานะกรรมการหรือเข้าร่วมให้คำปรึกษา ช่วยเหลือด้าน วิชาการ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าร่วมเพื่อการพิทักษ์สิทธิหรือการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ตลอดจนการตรวจสอบในการบริหารของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด จำเป็นต้องผ่านกระบวนการในขั้นต้นคือ การร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารรายละเอียดการดำเนิน โครงการที่อาจจะมีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อ คนหรือชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณา ถึงรายละเอียดผลดีผลเสียจากการดำเนิน โครงการและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดจนการมี ส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและป้องกันแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนิน โครงการ

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2532 : 642-643) ได้แบ่งทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือ ว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการให้หลักประกันกับการ บริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีเน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เป็นเครื่องมือในการให้ ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ได้แก่ ผู้นำ ต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ารับสมัครเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแค่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไป ถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการ

ให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นคือ การไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

รูโดลโฟ สตเวินฮาเกน (Rudolpho Stavenhagen. อ้างถึงใน นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. 2527 : 121) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในแง่ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมว่า เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยกลุ่มสังคมที่มีฐานะต่ำสามารถแสดงความต้องการหรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อป้องกันผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางประการทางสังคม เศรษฐกิจหรือการเมือง

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประชุม องค์กรสหประชาชาติ (1975) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่ไม่อาจกำหนดนิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศหรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะให้เข้าใจชัดแล้วการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัดจำเพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง หนึ่งๆ เท่านั้น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความ การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็น

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้ามาเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณี

ดังนี้

- 2.1 การเอื้อให้เกิดการพยายามพัฒนา
- 2.2 การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน
- 2.3 การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบาย วางแผนดำเนินการ โครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงแรงและทรัพยากรเพื่อพัฒนากับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจไม่ว่าในระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับชาติ จะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่จนถึงสิ้นสุดกระบวนการได้แก่ การวิจัย(ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การบริหารจัดการ การติดตามและการประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ซีเมอร์ (Cemer.อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ.2543 : 137) กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจกำหนดความต้องการของตนเอง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมกิจกรรมต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ

2.5 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

ม.ร.ว. อकिन ระพีพัฒน์ (2525:101) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วม เช่น เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะเกรงใจใครหรือถูกบังคับเข้ามาทำงาน เพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้าหรือเข้าใจวัตถุประสงค์ และอยากเข้าร่วมกิจกรรม เพราะเห็นว่ามีประโยชน์ในระยะยาว
2. ช่วงในจังหวะใดที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในงานที่รัฐบาลจัดขึ้น เช่น โครงการสร้างงานในชนบทที่เคยทำร่วมกัน สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทาง การวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา ตามแผนการประเมินผลงาน กิจกรรมพัฒนาการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี

ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก เอนกวานิช (2526:12-13) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความว่าเพียงแต่การดึงประชาชนเข้ามาร่วมโครงการ ที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนด “รูปแบบและเป้าหมายของงาน” ดังที่ผ่านมาแต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่ต้นคิดปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแล กำกับ ตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึงการมอบ

อำนาจอธิปไตยขั้นพื้นฐานสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ และได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ลักษณะดังนี้

1. มีส่วนร่วมประชุม
2. มีส่วนร่วมบริจาคเงิน
3. มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก
4. มีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
5. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ

แกรี ลีเจ (Gary Lee j.อ้างถึงในอาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง 2524 :46) ได้จัดลำดับขั้นการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ที่ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. การทำงานกับตัวนำการเปลี่ยนแปลง

ถวิล บุรีกุล (2543:8) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับระดับขั้นการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปประกอบด้วย การให้ข้อมูล การเปิดความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติและการควบคุมติดตามโดยประชาชน โดยเริ่มจากการสื่อสารทางเดียวซึ่งเป็นการให้ข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียวไปจนถึงการสื่อสารสองทางที่เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน และเมื่อสื่อสารเข้าใจตรงกันแล้วจึงเป็นการร่วมทำและในที่สุดเป็นการร่วมติดตามควบคุม ซึ่งนับเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด แต่จำนวนประชากรที่จะเกี่ยวข้องมาน้อยแล้วแต่ระดับขั้น

ถวิล มาตรเหลี่ยม (2545 :195) ได้กล่าวสรุปว่าการมีส่วนร่วมเกิดผลดีและเป็นประโยชน์ต่อการบริหารการจัดการเชิงกลยุทธ์หลายประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมเป็นการระดมสรรพกำลังจากทรัพยากรมนุษย์ สามารถนำเอาประสบการณ์ความรู้ และทักษะของแต่ละคนมาใช้ในการวางแผน ทำให้แผนงานที่ดีสมบูรณ์ขึ้น และนำไปปฏิบัติจะประสบผลสำเร็จได้ดีขึ้นเช่นเดียวกัน

2. การมีส่วนร่วมทำให้คุณภาพของการตัดสินใจสูงขึ้น ทำให้ได้แผนงานที่เกิดจากหลายๆ ทัศนะ และหลากหลายผู้ชำนาญการ/ผู้เชี่ยวชาญ การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ที่ทำให้เกิดพันธสัญญา พร้อมทั้งจะให้ตรวจสอบจนช่วยให้เกิดการสนับสนุนในการนำไปปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในผลลัพธ์

3. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ เป็นมรรควิธีหนึ่งในการพัฒนาหรือเป็นการสร้างวัฒนธรรม การปฏิบัติงาน สนับสนุนให้เกิดความสามัคคีในทีมงานและสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในองค์กร

4. การมีส่วนร่วมในการบริหารเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคล กลุ่มบุคคลเพิ่มพูนประสบการณ์ในวิชาชีพ และเสาะแสวงหาแนวทางพัฒนาวิชาชีพของตนเอง

5. การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ เป็นการเปิดโอกาสอันยิ่งใหญ่สำหรับโรงเรียนที่จะลดการต่อต้านและปรับเปลี่ยนไปสู่แนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมถือว่าเป็น “สิทธิ” หรือเป็น “ความชอบธรรม” ของผู้ร่วมงานทุกคน

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์และคณะ สรุปว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ นโยบายของรัฐที่ไม่เอื้อต่อการทำงาน ระบบการบริหาร ของรัฐเป็นระบบศูนย์รวมอำนาจการตัดสินใจจากบนสู่ล่าง และหน่วยงานในระดับปฏิบัติของรัฐบาลความรู้ และทักษะในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา อีกด้านหนึ่งเกิดจากโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมไทยมีความเกรงใจทำให้เข้าร่วมในโครงการต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการไม่แสดงความคิดเห็น ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความเกรงใจหรือความกลัวความแตกต่างทางสังคม รายได้ อำนาจและสถานะทางเศรษฐกิจ ระบบการเมืองถูกควบคุมโดยชนกลุ่มน้อย และการขาด

กลไก ที่มีประสิทธิภาพในการแจกแจงทรัพยากร

2.6 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ม.ร.ว. อकिन ระพีพัฒน์ (2527 : 101) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ดังนี้

บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นๆ สอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐานทัศนคติและค่านิยมของตน มีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน มีเป้าหมายที่จะส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ รวมทั้งเคยมีประสบการณ์ที่เป็นอกติต่อ

กิจกรรมนั้นมาแล้วนอกจากนี้กิจกรรมต่าง ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่และไม่ได้

ถูกบีบบังคับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณีรวมถึงโอกาสที่จะเอื้ออำนวยและความสามารถของบุคคลและกลุ่มบุคคล

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

1. ความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ปัจจุบันโลกมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี เกิดเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ละประเทศจึงมีความจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนคือการพัฒนาศักยภาพของคน ให้มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ เพื่อให้ทันกับกระแสโลก

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องเป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ให้คนรู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและมีคุณธรรม รู้จักฟังตนเอง อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข จากความพยายามในการจัดการศึกษาของไทยเพื่อพัฒนาคุณภาพในรอบหลายปีที่ผ่านมาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนักเรียนมัธยมศึกษา ของกรมวิชาการ(ปี 2540) คะแนนเฉลี่ยของวิชาต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีค่าต่ำกว่าร้อยละ 50 ด้านการคิดวิเคราะห์ จากการศึกษาของสถาบันการสอน

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี(สสวท.) เกี่ยวกับการทำข้อสอบของสมาคมนานาชาติ เพื่อการประเมินผลทางวิชาการ พบว่า เด็กไทยทำข้อสอบได้ดีสำหรับข้อสอบแบบเลือกตอบ ที่ใช้ทักษะพื้นฐาน หรือข้อสอบที่ใช้ความจำ แต่ไม่สามารถทำข้อสอบที่เป็นโจทย์ปัญหา ที่ต้องคิดวิเคราะห์ หรือเขียนคำตอบที่ต้องอธิบายยาว ๆ แสดงให้เห็นถึงปัญหาในการคิดวิเคราะห์และการเรียบเรียงคำพูดของเด็กไทย ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทย โดยต้องเริ่มต้นที่สถานศึกษาทุกแห่ง โดยเริ่มพัฒนาการศึกษาของตนเอง ด้วยการจัดระบบการประกันคุณภาพภายใน โดยผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง อันจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นว่า สถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐาน เพื่อให้เด็กไทยเป็นคนดี มีความสามารถ มีความสุข

ช่วยกันสร้างสรรค์ให้สังคมสันติสุข สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เศรษฐกิจมั่นคง สามารถร่วมมือและแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.2543:1-2)

2. การประกันคุณภาพภายในตามสาระบัญญัติของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ

จากความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษา จึงได้มีสาระบัญญัติใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่ง ต้องดำเนินการ การประกันคุณภาพภายในไว้ ดังนี้

หมวด 6 มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและ ให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายใน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

สาระบัญญัติดังกล่าว เป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องนำไปปฏิบัติ เพื่อบรรลุเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปกครอง พ่อ แม่ ว่า ลูกหลานจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ นอกจากนี้การประกันคุณภาพภายใน จะทำให้สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่มีเป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน

3. การนำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องปฏิบัติ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สถานศึกษาควรดำเนินการให้ครอบคลุมตามแนวทางหลัก ดังนี้

1. สถานศึกษาจะต้องดำเนินการประกันคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปี โดยควรเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2543

2. ให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายใน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหาร การศึกษาที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง อันประกอบไปด้วยการวางแผน การ ดำเนินการ การประเมินผลและการปรับปรุงการดำเนินงาน โคนสถานศึกษาต้องจัดทำแผนพัฒนา การศึกษาที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการที่กำหนดใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาและเป้าหมาย / ปรัชญา / ธรรมนูญสถานศึกษา กำหนดระยะเวลาในการ ดำเนินการที่ชัดเจน ติดตามประเมินผลการทำงานของตนเองอย่างต่อเนื่องและนำผลการประเมินมา ใช้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

3. การดำเนินการประกันคุณภาพภายในทุกชั้นตอน ควรเน้นการประสานงานและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4. สถานศึกษาควรจัดทำรายงานผลการประกันคุณภาพภายในให้เรียบร้อย ก่อนเริ่มปีการศึกษาใหม่ พร้อมเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน พร้อมทั้งจะนำเสนอได้ตลอดเวลา

4. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา ที่ได้มีการพัฒนากันอยู่ในขณะนี้ มีแนวคิดเพื่อส่งเสริมและเสนอแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา โดยการดำเนินงาน 3 ชั้นตอน ดังนี้

1. การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ และการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

2. การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงาน ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3. การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งถึงแม้จะเป็นบุคคลภายนอก แต่ยังถือว่าเป็นการประเมินภายใน เพราะดำเนินการ โดยหน่วยงานที่อยู่ในสายการบริหารของสถานศึกษา ซึ่งจะดำเนินการตรวจเยี่ยมและประเมินสถานศึกษาเป็นระยะ ๆ ตามที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพอันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนรับการประเมินจาก

ภายนอก จากสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ) ซึ่งเป็นองค์กรมหาชน

5. แนวคิดตามหลักการบริหาร

การประกันคุณภาพภายในเป็นกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ต้องการ หลักการและกระบวนการบริหารดังกล่าว เป็นสิ่งที่ใช้ในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ โดยจะต้องมีกระบวนการวางแผน ทำตามแผน ตรวจสอบ ประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้การทำงานได้ผลและมีคุณภาพดี

การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา จึงเป็นกระบวนการที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันวางแผน(P) กำหนดเป้าหมายและวิธีการ ลงมือทำตามแผน(D)ในทุกชั้นตอน มีการบันทึกข้อมูลเพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงาน (C)หาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขแล้วร่วมกันปรับปรุง (A) แผนงานนั้น ๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียน

6. หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายใน

1. จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายในคือ สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิด เป้าสำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดกับผู้เรียน

2. การประกันคุณภาพเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา

3. การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมกำกับดูแล ตามขั้นตอนทุกขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียน ได้รับความศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคมและประเทศชาติ

7. ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

การเตรียมการ

1. เตรียมความพร้อมของบุคลากร

1.1 สร้างความตระหนัก

1.2 พัฒนาความรู้และทักษะ

2. แต่งตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบ

การดำเนินการ

1. วางแผนการปฏิบัติงาน (P)

1.1 กำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษา

1.2 จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย

1.3 กำหนดแนวทางการดำเนินงาน

1.4 กำหนดระยะเวลา

1.5 กำหนดงบประมาณ

1.6 กำหนดผู้รับผิดชอบ

2. ดำเนินการตามแผน (D)

2.1 ส่งเสริมสนับสนุน

2.2 จัดสิ่งอำนวยความสะดวก สนับสนุนทรัพยากร

2.3 กำกับ ติดตาม

2.4 ให้การนิเทศ

3. ตรวจสอบประเมินผล (C)

- 3.1 วางกรอบการประเมิน
- 3.2 จัดหาหรือจัดทำเครื่องมือ
- 3.3 เก็บข้อมูล
- 3.4 วิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 แปลความหมาย
- 3.6 ตรวจสอบ / ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน
4. นำผลการประเมินมาปรับปรุงงาน (A)
  - 4.1 ปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากร
  - 4.2 วางแผนในระยะต่อไป
  - 4.3 จัดทำข้อมูลสารสนเทศ

การรายงาน

จัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี

1. รวบรวมผลการดำเนินงานและผลการประเมิน
2. วิเคราะห์ตามมาตรฐาน
3. เขียนรายงาน

8. มาตรฐานของการประเมินภายใน

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebean, 1998.1, อ้างถึงใน ธวัชชัย รัตนเจียมรังสี.2547) ได้กล่าวถึง การดำเนินการประเมินผลภายในจะต้องมีกระบวนการดำเนินการที่ได้มาตรฐาน ซึ่งการประเมิน ต้องออกแบบของการประเมินให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์ต่อไปนี้

1. มาตรฐานด้านประโยชน์จากการประเมิน (Utility standard)

ผลการประเมินต้องให้ข้อมูลที่ตรงตามที่ใช้ผลการประเมินอย่างรู้ เช่น ผู้บริหาร ครู อาจารย์ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานได้จริง โดยเฉพาะถ้าสามารถให้ข้อมูลช่วยในการปรับปรุงตนเองได้ระดับบุคคล (นักเรียน ครู ผู้บริหาร) ก็จะยิ่งเป็นประโยชน์มากขึ้น

2. มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ (Feasibility standard)

วิธีการที่ใช้ในการประเมินต้องมีความเป็นไปได้ทางปฏิบัติจริง ประหยัด คุ่มค่าและเหมาะสม

3. มาตรฐานด้านความเหมาะสม (Property standard)

วิธีการที่ใช้ในการประเมินต้องไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน เช่น ไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายกับผู้ให้ข้อมูล

4. มาตรฐานด้านความถูกต้อง (Accuracy standard)

วิธีการที่ใช้ประเมินต้องมีความถูกต้องให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินต้องสามารถวัดตัวบ่งชี้ที่ต้องการวัด แหล่งผู้ให้ข้อมูลเชื่อถือได้ ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง วิเคราะห์และการเสนอผลการประเมินถูกต้อง และผลการประเมินมีความเป็นปรนัย

วิธีการประเมิน

สกริปเวน ได้กล่าวถึงวิธีการประเมิน โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. การประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic evaluation)

คือ การประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เนื้อหา จุดมุ่งหมาย การให้หรือการกำหนดคะแนน และทัศนคติของผู้อื่นต่อเครื่องมือในการเก็บข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่ เป็นการประเมินผลในระดับยังไม่ต้องปฏิบัติการ

2. การประเมินคุณค่าปฏิบัติการ (Pay – off evaluation)

คือ การตัดสินคุณค่าผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือที่นักเรียน (ในกรณีที่โครงการเป็นการเรียนการสอน) เช่น การตัดสินความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังสอบ หรือผลที่ได้จากกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม เป็นต้น

ในการประเมินผลโครงการนั้น ใช้วิธีการประเมินทั้ง 2 อย่าง แต่นำหนักความสำคัญของการประเมินผลแต่ละอย่างแตกต่างกันแล้วแต่ลักษณะของโครงการ แต่วิธีการประเมินผลทั้ง 2 นี้ อาจจะใช้ได้ทั้งการประเมินผลความก้าวหน้า และการประเมินผลสรุป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532 : 9) ได้กำหนดวิธีการประเมินเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินตนเอง เป็นกระบวนการก่อให้เกิดสารสนเทศในการปรับปรุงแผนงาน/โครงการและสารสนเทศในการตัดสินสัมฤทธิ์ของแผนงานหรืองาน/โครงการคือการประเมินตนเองทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดแผนงาน/โครงการหรือครบกำหนดระยะเวลาหนึ่ง

2. การประเมินโดยหน่วยเหนือ หรือหน่วยงานอื่น จะเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ของแผนงาน/โครงการ เพื่อตรวจสอบว่างาน/โครงการประสบผลสำเร็จเพียงใด โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของงาน/โครงการที่กำหนดไว้

มาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่สอง (พ.ศ.2549-2553)

1. หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยึดหลักที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ ดังนี้

1. หลักการพัฒนาผู้เรียนอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นสุข ใฝ่รู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้และพัฒนางานอาชีพสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทันและชาญฉลาด และมีความเป็นประชาธิปไตย

2. หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทย ให้ความรักและภูมิใจในท้องถิ่นและประเทศชาติมีความรู้และทักษะการประกอบอาชีพที่สุจริต มีความมุ่งมั่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัดอดทนและเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมไทยและโลก

3. หลักแห่งความเสมอภาค คนไทยทุกคนต้องมีสิทธิ์เสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ควบคู่ไปกับการมีคุณภาพ โดยไม่แบ่งชนชั้นหรือความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม

4. หลักการมีส่วนร่วม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา ร่วมกับคณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ และศักดิ์ศรีเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ตามนัยของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เกี่ยวกับการกระจายอำนาจ

5. หลักแห่งความสอดคล้อง อุดมการณ์ หลักการและมาตรฐานในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสอดคล้องระหว่างสาระบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 นโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐานการอาชีวศึกษาและมาตรฐานการอุดมศึกษา

จากอุดมการณ์และหลักการสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน) ได้กำหนดมาตรฐานเพื่อใช้ในการประเมินสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาไปสู่คุณภาพที่ต้องการ ในรอบที่สอง (2549-2553) จำนวน 14 มาตรฐาน 60 ตัวบ่งชี้ โดยแยกออกเป็น 3 ด้านคือด้านผู้บริหาร ครู และนักเรียน (สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.2548:1-8.ปรับปรุง 12 ต.ค.2548) ดังมีรายละเอียดดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองรักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานด้านครู

มาตรฐานที่ 8 ครูมีคุณวุฒิ/มีความรู้ มีความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ

มาตรฐานที่ 9 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานด้านผู้บริหาร

มาตรฐานที่ 10 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ

มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โคนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีหลักสูตร ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

จากมาตรฐานการศึกษาข้างต้น สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้จัดทำและปรับปรุงขึ้น เพื่อให้มีความชัดเจนและเหมาะสม สอดคล้องกับการนำไปปฏิบัติและยังสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสถานศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการดำเนินการ การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและพัฒนาสถานศึกษาให้ได้มาตรฐานได้เป็นอย่างดี สำหรับมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาในเรื่องของการมีส่วนร่วมหรือด้านสัมพันธ์ชุมชนนั้น จะเห็นได้ว่ามาตรฐานที่ 14 ว่าด้วยเรื่อง สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งมี 2 ตัวบ่งชี้ มีข้อกำหนดที่ชัดเจนในการให้สถานศึกษาดำเนินการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็งานวิชาการ

งบประมาณ งานบุคลากรและงานบริหารทั่วไป เพื่อพัฒนาสถานศึกษาไปสู่คุณภาพตามมาตรฐาน
 ฉะนั้น สถานศึกษาจึงมีความจำเป็นในการส่งเสริมและสร้างความสัมพันธ์ ให้เกิดขึ้นระหว่าง
 สถานศึกษากับชุมชน โดยการใช้ระบบการวางแผนและสร้างเสริมกิจกรรม และความร่วมมือต่าง ๆ
 เพื่อดึงชุมชน บุคคล องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ มาร่วมพัฒนาสถานศึกษา ในทุกชั้นตอน ไม่ว่าจะเป็น
 การร่วมกันวางแผน ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ปฏิบัติงานต่าง ๆ ร่วมกัน ร่วมกันตรวจสอบ ติดตามผล
 การปฏิบัติงาน ร่วมกันปรับปรุง แก้ไข พัฒนาผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้กำหนด
 ตัวบ่งชี้อันเป็นคุณลักษณะเฉพาะของมาตรฐานที่ 14 ว่าด้วยเรื่อง สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์
 และร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษาไว้ 2 ตัวบ่งชี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมิน
 คุณภาพการศึกษา.2548 :25-26) คือ

14.1 สถานศึกษามีระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับ
 ชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา
 (องค์การมหาชน) ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาออกเป็น 5 ข้อ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมิน
 และให้สถานศึกษานำไปพัฒนาและปฏิบัติเพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพตามเกณฑ์ คือ

14.1.1 สถานศึกษามีผู้รับผิดชอบหรือจัดหน่วยงานรับผิดชอบในการส่งเสริม
 ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษาที่ชัดเจน

14.1.2 สถานศึกษามีการจัดแผนงานเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์และความ
 ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

14.1.3 สถานศึกษามีระเบียบรองรับการส่งเสริมความสัมพันธ์และความ
 ร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

14.1.4 สถานศึกษามีการประเมินระบบและกลไกในการส่งเสริมความสัมพันธ์
 และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

14.1.5 สถานศึกษามีการนำผลการประเมินมาใช้ตัดสินใจและปรับปรุงระบบ
 และกลไกในการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

14.2 สถานศึกษามีกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการ
 พัฒนาการศึกษาเกณฑ์การพิจารณาในตัวบ่งชี้นี้มี 6 ข้อ ดังนี้

14.2.1 สถานศึกษามีกิจกรรมประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากร
 ในสถานศึกษาและชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน

14.2.2 สถานศึกษามีกิจกรรมการให้บริการชุมชนอย่างเหมาะสม

14.2.3 สถานศึกษาร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

14.2.4 สถานศึกษาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

14.2.5 สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ

ในชุมชน

14.2.6 สถานศึกษามีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชน

จะเห็นได้ว่าจากเกณฑ์การพิจารณาในตัวบ่งชี้ สถานศึกษาจะต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจังสร้างความตระหนักร่วมกันและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานที่ 14 ซึ่งจะส่งผลดีต่อการบริหารจัดการด้านอื่น ๆ ตามมารวมถึงคุณภาพของสถานศึกษา

การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1. ความหมายการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนเป็นผู้นำชุมชนจึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและขณะเดียวกันโรงเรียนจะต้องยอมรับประชาชนเป็นเจ้าของโรงเรียน
2. ชุมชนควรมีส่วนกำหนดนโยบาย เป้าหมายมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ
3. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือการนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน และการนำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน
4. เป็นงานที่โรงเรียนพยายามดึงทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับโรงเรียนมากที่สุด และให้ชุมชนได้มีโอกาสใช้บริการจากโรงเรียนให้มากที่สุดด้วยเช่นกัน
5. โรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นมาเพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่เยาวชนในท้องถิ่น โรงเรียนกับชุมชนย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน
6. การดำเนินงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือ การช่วยเหลือ ประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยมุ่งสร้างสรรค์และก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ต่อการดำเนินงานของโรงเรียน
7. การให้กรรมการศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมในการให้ข้อมูลและเสนอแนะกิจกรรมของโรงเรียน การให้ชุมชนเข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียน

8. จากจุดเน้นการพัฒนาการศึกษา ข้อ 8 ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ปี 2540 ได้กำหนดการร่วมพัฒนาการศึกษาโดยคณะกรรมการโรงเรียน หน่วยงานองค์กรใน ท้องถิ่นและชุมชนไว้ดังนี้

8.1 กรรมการโรงเรียนร่วมกันพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนกำหนดแผนการพัฒนาการศึกษา

8.2 กรรมการโรงเรียน หน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น และชุมชนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

8.3 โรงเรียนให้บริการร่วมกิจกรรมและร่วมพัฒนาชุมชนในด้านการศึกษา

8.4 การประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของโรงเรียนแก่ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังสม่ำเสมอ

9. การที่จะจัดโรงเรียนให้เป็นองค์กรหนึ่งทางสังคมต้องอาศัยความร่วมมือของหลายกลุ่ม ซึ่งมีความรับผิดชอบ มีความตั้งใจ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536) ได้กำหนดขอบข่ายของความสัมพันธ์กับชุมชน ดังนี้

1. งานการให้บริการชุมชนด้านต่างๆ
2. งานการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน
3. งานเกี่ยวกับกรรมการศึกษา
4. งานการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ
5. งานการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ
6. งานการประชาสัมพันธ์

2. ความสำคัญของโรงเรียนต่อชุมชน

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นเสมือนบ้านหลังที่ 2 ของลูกหลานในชุมชน เนื่องจากชุมชนของไทยมี 3 สถาบันหลักอยู่ 3 สถาบัน ได้แก่

1. สถาบันครอบครัว
2. สถาบันศาสนา
3. สถาบันการศึกษา

ลูกหลานของคนในชุมชนเมื่อแรกเกิดจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากคนในบ้าน ครอบครัว เมื่อโตถึงวัยที่สมควรได้รับการศึกษา พ่อ-แม่ จะนำไปเข้าโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนโดยมุ่งหวังให้ลูกหลานได้รับการอบรมสั่งสอนจากครู และโรงเรียนให้เป็นผู้มีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถ เพื่อนำไปประกอบวิชาชีพในอนาคต ดังนั้น โรงเรียนประถมศึกษาจึงเป็นโรงเรียนหลังแรกและเป็นเสมือนบ้านหลังที่ 2 ของลูกหลานในชุมชนมาเป็นเวลาช้านาน

3. ความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาต่อการพัฒนาโรงเรียน

ชุมชนของไทยในอดีตส่วนมากจะอยู่ในชุมชนเกษตรกรรมขนาดเล็ก มีความเป็นปึกแผ่น ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันเหมือนพี่น้อง ซึ่งทุกคนจะรู้และรักสามัคคีกันเป็นอย่างดีแต่ปัจจุบันสังคมและชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมยุคใหม่ มีเทคโนโลยีมากมายทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ผู้คนในชุมชนอยากให้ลูกหลานได้เรียนสูงๆ จึงส่งลูกหลานไปเรียนต่อในที่ต่างๆ ทำให้โรงเรียนประถมศึกษาที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นให้ทันสมัยและมีความพร้อมในทุกๆ ด้าน จึงจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากชุมชนเพื่อการพัฒนาโรงเรียนต่อไป

วิถีชีวิตสังคมไทยทุกวันนี้ผูกพันกับการศึกษาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งแต่เดิมมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำการสอน จากนั้นจึงมีการพัฒนามาเรื่อยๆ จนถึงขั้นมีโรงเรียนเกิดขึ้นเรียกว่า โรงเรียนประชาบาล หมายถึง โรงเรียนของประชาชน ความมุ่งหมายในสมัยนั้น ยังมีเพียงแค่อ่านออกเขียนได้เท่านั้น

แต่ปัจจุบันแนวคิดได้เปลี่ยนไปจากเดิมมากได้มีการมองถึงการศึกษามากขึ้น คือมองจากการศึกษามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจจึงเริ่มมีการให้การศึกษาแก่ประชาชนมากขึ้น

เมื่อการศึกษามีความสำคัญมากขึ้น ชุมชนจึงมีส่วนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น จึงต้องดำเนินการอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ชุมชนต้องถือเป็นภาระของที่ต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษาในชุมชนให้เจริญก้าวหน้า
2. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์เพื่อการจัดหาจุดพัฒนาการศึกษาให้แก่ลูกหลาน
3. ร่วมกันหาผู้มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาในโรงเรียน
4. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติงาน ช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียน
5. ร่วมตรวจสอบผลการพัฒนาโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียนหากมีปัญหาให้ร่วมกันแก้ไข
6. สร้างความภาคภูมิใจในผลงาน การพัฒนาการศึกษาาร่วมกัน โดยชุมชนเข้ารับรู้ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนและร่วมกันภาคภูมิใจ

องค์กรท้องถิ่นชุมชนที่มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาด้วยอีกองค์กรหนึ่ง คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นองค์กรท้องถิ่นตามระบอบประชาธิปไตยมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่ที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิก อาจได้รับการคัดเลือกเป็น อบต. ค่าย

2. ทำหน้าที่ส่งเสริมเกษตรและกิจกรรมสหกรณ์ การส่งเสริมพัฒนาการประกอบอาชีพ และพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือน

3. การคุ้มครอง การดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ของ องค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชนที่สามารถนำมาให้การศึกษาในโรงเรียน

4. การออกข้อบังคับสภาตำบล เพื่อใช้บังคับแก่ประชาชนในตำบลให้ถือปฏิบัติ ในส่วนนี้ ถ้าข้อบังคับที่สภาตำบลกำหนดขึ้นมีลักษณะของการสร้างสรรค์ควรนำมาให้นักเรียน ได้เรียนรู้หรือ ศึกษาที่โรงเรียน

4. บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในการสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการ สถานศึกษา

บทบาทหน้าที่สำคัญของโรงเรียนอีกบทบาทหนึ่ง คือการดำเนินการประสานร่วมมือกับ คณะบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับงานของ โรงเรียน บทบาทในส่วนนี้มีดังนี้

1. งานเลขานุการคณะกรรมการ โรงเรียน เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับการทำหน้าที่งาน ชุรการของคณะกรรมการโรงเรียน โดยเฉพาะ เช่น งานทะเบียน งานธุรการ งานดำเนินการตามมติที่ ประชุม งานความสัมพันธ์กับองค์กรชุมชน เป็นต้น

2. งานประสานและส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียน เป็นการ ดำเนินงานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกให้คณะกรรมการโรงเรียนสามารถปฏิบัติงานได้ตาม บทบาทหน้าที่ตามที่ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 กำหนดไว้

5. ความสำคัญของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์คณะบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ตามที่กฎหมาย กำหนด ดังนั้นความหลากหลายของบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ จึงเอื้อต่อการพัฒนา คุณภาพการศึกษาที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่างๆ บุคคลที่ได้รับการ คัดเลือกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

ผู้แทนผู้ปกครอง เป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการ ด้านคุณภาพทางการศึกษา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้งในส่วนที่คาดหวังและสภาพเป็นจริงที่เกิดขึ้นและ ร่วมมือกับครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผู้แทนครู เป็นผู้ที่มีความชำนาญในสายวิชาชีพครูมีความสำคัญต่อการนำเสนอข้อมูลด้านกระบวนการเรียนรู้ ปัญหาและความต้องการการสนับสนุน ช่วยเหลือและรายงานผลการจัดการศึกษา

ผู้แทนองค์กรชุมชน เป็นผู้สะท้อนภาพของปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการที่ครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษาและมีความสำคัญต่อสถานศึกษาอย่างยิ่งในเรื่องการขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากรทางการจัดการศึกษาและเชื่อมโยงแผนพัฒนาการศึกษากับแผนพัฒนาท้องถิ่น

ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา เป็นผู้สะท้อนภาพของความรัก ความศรัทธา ความภาคภูมิใจต่อสถาบันการศึกษาที่คนได้รับการศึกษา ช่วยจรรโลงคุณค่าของสถาบันไปสู่ศิษย์รุ่นหลังให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเช่นกัน

ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์หรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ เป็นผู้นำเสนอและเติมเต็มข้อมูลด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่างๆ ที่ช่วยเสริมให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ครอบคลุมในทุกๆด้านอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะกรรมการและเลขานุการซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญที่จะสะท้อนภาพในการบริหารจัดการ ผู้ช่วยเหลือให้คำปรึกษา สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นการทำงาน สะท้อนความคิด เปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ จัดเตรียมการประชุม บันทึกการประชุม รายงานผลการประชุมและสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ห้องประชุม วัสดุใช้สอย ฯลฯ รวมทั้งการพิจารณานำมติ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลในการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม จึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาหลากหลายและเข้าใจการศึกษา มีความมุ่งมั่น มีเวลาที่จะอุทิศแรงกายแรงใจพัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้มีคุณภาพ สังคมเข้มแข็ง และประเทศชาติก้าวหน้า

6. อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 รวมทั้งอำนาจหน้าที่การบริหารงานบุคคลที่จะเกิดตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สรุปลำเนาหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดังนี้

1. กำกับการดำเนินงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจการด้านต่างๆของสถานศึกษา

3. มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนด

4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

7. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษากับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

(1) กำกับ (2) ส่งเสริม สนับสนุน และ (3) มีอำนาจอื่นตามที่กฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ซึ่งมีกรอบในการดำเนินงาน ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ในการกำกับ หมายถึง การกำกับให้สถานศึกษาดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคลากร และการบริหารทั่วไป ให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. อำนาจในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง บริหารงานอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ สามารถให้บริการการศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนได้อย่างกว้างขวางทั่วถึง และจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ สรรพคุณเชื่อถือของประชาชน ชุมชนและท้องถิ่น

3. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษา อำนาจหน้าที่ในส่วนนี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐานปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนดให้เป็น
อำนาจของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ด้านวิชาการ

1.1 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้อง
กับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

1.2 ให้ข้อเสนอแนะ และส่งเสริมสนับสนุนการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม
กระบวนการเรียนรู้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการจัด
การศึกษาอย่างต่อเนื่อง

1.3 รับทราบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการตามระบบ
ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2. ด้านงบประมาณ

2.1 ให้ความเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ การจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณของ
สถานศึกษา

2.2 ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและแนว
ปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้ของสถานศึกษาหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับ
เรื่องนี้ตามที่กฎหมายระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

3. ด้านการบริหารงานบุคคล

ปฏิบัติตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษากำหนดให้
เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. ด้านการบริหารทั่วไป

4.1 ให้ความเห็นเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบายแผนพัฒนาการศึกษา
ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4.2 รับทราบให้ความเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ
การศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง
ตลอดจน นโยบายแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นและรายงานเขตพื้นที่
การศึกษา เมื่อสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตาม กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจน

นโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4.3 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน เกี่ยวกับการระดม
ทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครอง ดูแลบำรุงรักษาใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน
สถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.4 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ
ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาตามที่กฎหมาย ระเบียบ
ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.5 ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความเข้มแข็งใน
ชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

4.6 ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย กฎ ระเบียบ
ประกาศกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา

วิถีชีวิตสังคมไทยทุกวันนี้ผูกพันกับการศึกษาเป็นเวลานาน ซึ่งแต่เดิมมีพระสงฆ์เป็น
ผู้สอน จากนั้นจึงมีการพัฒนามาเรื่อยๆ จนถึงขั้นมีโรงเรียนเกิดขึ้นเรียกว่าโรงเรียนประชาบาล
หมายถึงโรงเรียนของประชาชน ความมุ่งหมายของรัฐบาลสมัยนั้นยังมีเพียงแค่อ่านออกเขียนได้
เท่านั้น แต่ปัจจุบันแนวคิดได้เปลี่ยนไปจากเดิมมากได้มีการมองถึงการศึกษามากขึ้น คือมองจาก
การศึกษามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจจึงเริ่มมีการให้การศึกษาแก่ประชาชนมากขึ้น เมื่อการศึกษามี
ความสำคัญมากขึ้น ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น จึงต้องดำเนินการอย่างจริงจัง ซึ่งสามารถดำเนินการ
ได้ดังนี้

1. ชุมชนต้องถือเป็นภาระของที่ต้องร่วมกันพัฒนาการศึกษาในชุมชนให้เจริญก้าวหน้า
2. ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์เพื่อการจัดหาจุดพัฒนาการศึกษาให้แก่
ลูกหลาน
3. ร่วมค้นหาผู้มีความรู้ ความสามารถในท้องถิ่นเข้ามาร่วมในการศึกษาในโรงเรียน
4. ชุมชนเข้ามาร่วมปฏิบัติงาน ช่วยเหลือสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน เช่น ปรับปรุง
ซ่อมแซมอาคารเรียน

5. ร่วมตรวจสอบผลการพัฒนาโรงเรียน การจัดการศึกษาของโรงเรียนหากมีปัญหาให้ร่วมกันแก้ไข

6. สร้างความภาคภูมิใจในผลงาน การพัฒนาการศึกษาาร่วมกัน โดยชุมชนเข้ารับรู้ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนและร่วมกันภาคภูมิใจ

องค์กรท้องถิ่นชุมชนที่มีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาด้วยอีกองค์กรหนึ่ง คือ องค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่นตามระบอบประชาธิปไตยมีโครงสร้างอำนาจหน้าที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกขององค์กรบริหารส่วนตำบล อาจได้รับคัดเลือกเป็นองค์กรบริหารส่วนตำบล ด้วย

2. ทำหน้าที่ส่งเสริมเกษตรและกิจการสหกรณ์ การส่งเสริมพัฒนาการประกอบอาชีพและพัฒนาอุตสาหกรรมในครัวเรือน

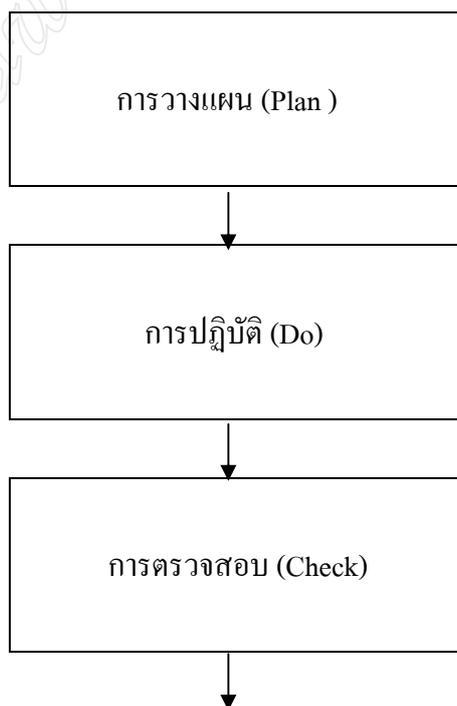
3. การคุ้มครอง การดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน้าที่ขององค์กรบริหารส่วนตำบล และชุมชนที่สามารถนำมาให้การศึกษาในโรงเรียน

4. การออกข้อบังคับสภาตำบล เพื่อใช้บังคับแก่ประชาชนในตำบลให้ถือปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าการศึกษาในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินการไปจากอดีตอย่างสิ้นเชิง ชุมชนหรือท้องถิ่นจะปล่อยให้การจัดการศึกษา เป็นหน้าที่ของครูหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คงเป็นไปได้ยาก เพราะระบบกำลังนำพาผู้เกี่ยวข้องเข้าสู่ระบบการมีส่วนร่วมในทุกองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษา ยิ่งเป็นหัวใจหลักของการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาประเทศ ในอนาคตชุมชน หน่วยงาน ผู้ปกครอง จะตัดความสนใจไปไม่ได้ เพราะระบบการศึกษาเป็นกระบวนการสร้างชาติและชีวิต อย่างยั่งยืนและสมบูรณ์ การเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ และขั้นตอน จะก่อให้เกิดการพัฒนาการศึกษาไปสู่เป้าหมายร่วมกัน

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามรูปแบบวงจรเดมมิ่ง (Plan-Do-Check-Act:PDCA)

การพัฒนาคุณภาพตามวงจรของเดมมิ่ง เน้นถึงความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ แบบคงที่ในการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการบริการให้การศึกษาแก่ประชาชน ภายใต้การปฏิบัติงานประจำของสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุถึงคุณภาพที่ดีกว่า ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน ประชาชน องค์กรท้องถิ่นพึงพอใจจึงน่าจะมีการหมุนเวียน ขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าคุณภาพต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด ขั้นตอนดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับ สิ่งขั้นตอนของวงจร เดมมิ่ง ที่ตอบสนองความต้องการทางด้านการบริหารได้เป็นอย่างดี

วงจรเดมมิ่ง

การปรับปรุง แก้ไข พัฒนา (Act)

ภาพที่ 2.2 แสดงการพัฒนาคุณภาพตามรูปแบบวงจรของเดมมิ่ง (PDCA)

ที่มา : เสนอ แจกภู.(2543:56)

วงจรเดมมิ่ง ประกอบด้วย

1. **วางแผน (P)** หมายถึงการวางแผนและปรับปรุงแผนการปฏิบัติงานในปัจจุบัน

2. **การปฏิบัติ (D)** หมายถึง การประยุกต์ใช้แผนของผู้ปฏิบัติ หรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งจะต้องทำงานตามวงจร PDCA ได้แก่การร่วมกันวางแผน (P) การปฏิบัติ (D) การร่วมกันตรวจสอบวัดผล (C) และร่วมกันแก้ไขพัฒนา (A)

3. **การตรวจสอบ (C)** หมายถึง การตรวจว่าได้ผลงานตามแผน หรือ ได้มีการปรับปรุงตามความต้องการหรือไม่

4. **การปรับปรุง แก้ไข พัฒนา (A)** หมายถึง การป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ผิดพลาดอย่างเดียวกันอีก ขณะเดียวกันก็กำหนดระเบียบแบบแผนเพื่อที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานอันใหม่ให้ดีขึ้น

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี การบริหารการศึกษาที่ได้ประมวลมาข้างต้น เป็นแนวทางนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาสถานศึกษา ให้เข้าสู่ระบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วงจร PDCA เป็นกระบวนการบริหารที่นำมาใช้พัฒนาคุณภาพตามมาตรฐาน

การจัดระบบพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาตามเกณฑ์คุณภาพ ผู้บริหารจะต้องตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องชัดเจนเป็นปัจจุบันพร้อมที่จะรับการตรวจสอบ และพร้อมรับการประเมินจากภายนอก โดยมีองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 3 ด้าน

ปัจจัยที่ป้อนเข้า

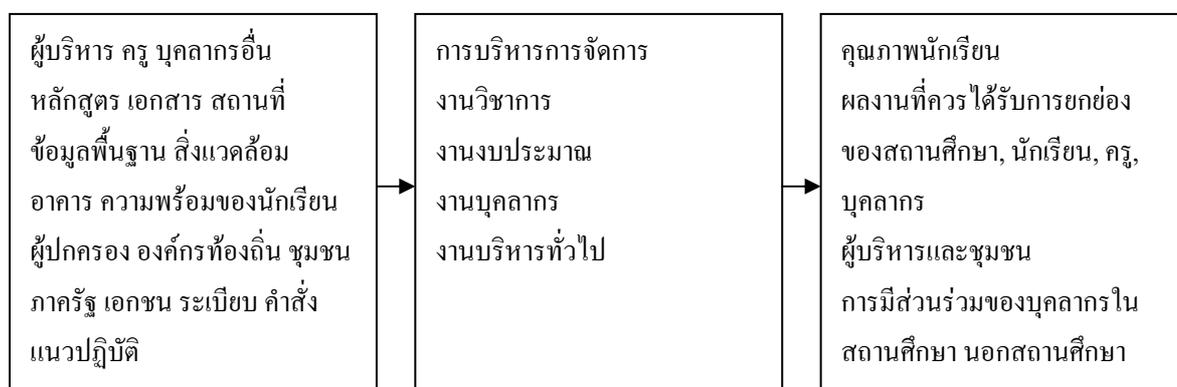
(Input)

กระบวนการ

(Process)

ผลผลิต

(Product)

ภาพที่ 2.3 แสดงระบบการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

ที่มา : ฌรงค์ ประสงค์.(2546:35)

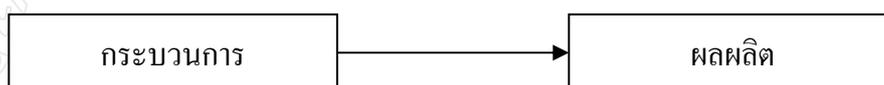
ด้านปัจจัย หมายถึง ด้านการบริหาร ด้านครู อาจารย์ ด้านการเรียนการสอน สื่อการสอน ด้านชุมชนและนักเรียน ปัจจัยรอง ได้แก่ ความพร้อมของโรงเรียน ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน ด้านความร่วมมือกับชุมชน ด้านคุณภาพอนามัยของนักเรียน ปัจจัยด้านการนิเทศ (เกรียงศักดิ์ ศรีลาพัฒน์. 2536 : 64-67)

ด้านกระบวนการ หมายถึง การบริหารจัดการด้านปัจจัยต่างๆ ให้ดำเนินไปสู่ความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนด และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

ด้านผลผลิต หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เป็นส่วนที่ฉายภาพผลสำเร็จของงานในกิจกรรมต่างๆ ว่าผลงานนั้นๆ มีเอกสารมีรายงานผล และหลักฐานอื่นที่บ่งบอกถึงควมมีคุณภาพในระดับสูงจริง หรือผลงานที่ดีจะต้องเน้นที่คุณภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ โดยจะส่งผลถึงความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาของผู้บริหาร คณะครู บุคลากรในสถานศึกษามีความเจริญก้าวหน้าเป็นผลดีต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ

การพัฒนาคุณภาพระบบบริหารจัดการศึกษา

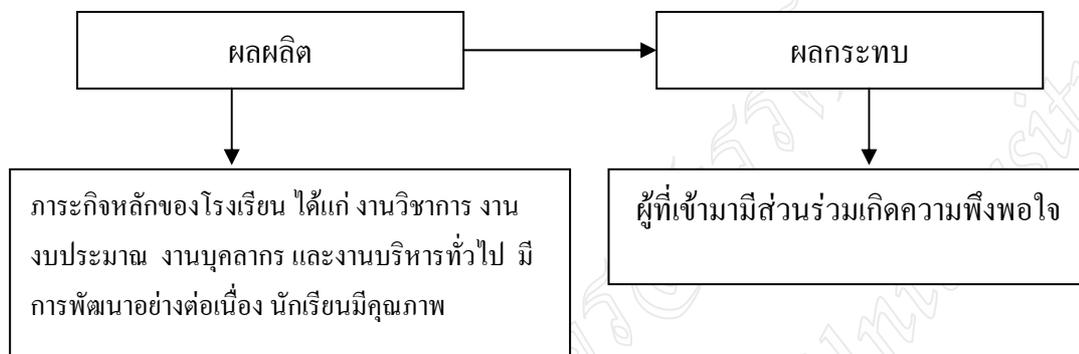
กระบวนการในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง วิธีการ กิจกรรม เทคโนโลยีในการบริหารงานที่เป็นขั้นตอนทำให้เกิดผลผลิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กระบวนการเป็นสาเหตุให้เกิดผลผลิต

ภาพที่ 2.4 แสดงตัวอย่างกระบวนการจัดกิจกรรม

ที่มา : ฌรงค์ ประสงค์.(2546:36)

ผลกระทบ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากผลผลิต หรือนำผลผลิตไปใช้ต่อแล้วจะ
ได้ผลอย่างอื่นที่ดีหรือที่ไม่ดีตามมา

ภาพที่ 2.5 แสดงถึงการส่งผลกระทบในทางที่ดี
ที่มา : ณรงค์ ประสงค์.(2546:36)

การพัฒนาสถาบันการศึกษาให้ก้าวไปสู่สภาพที่คาดหวังนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ
ประการที่ร่วมกันส่งผล แต่ปัจจัยที่สำคัญๆ ก็คือ การพัฒนาต้องเริ่มต้นจากความต้องการของ
สถานศึกษาเอง และชุมชนนั่นเอง ชุมชนต้องร่วมกันคิดหาทางแก้ปัญหา ร่วมกันปฏิบัติตาม
แนวทางที่คิดไว้และร่วมรับผิดชอบในผลของการกระทำ แนวทางการพัฒนาต้องมีความเหมาะสม
สอดคล้องกับจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัด ในการดำเนินงานของสถานศึกษาและชุมชนใน
การพัฒนา สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ต้องพิจารณาถึงส่วนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยและจะต้องพัฒนา
ควบคู่กันไป ไม่แยกส่วนกันพัฒนา มีการกำกับ ติดตามผลอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ และมีการนำผล
การประเมิน ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion : F.G.D.)

การสนทนากลุ่มแบบ Focus Group Discussion เป็นเทคนิคการรวบรวมข้อมูลด้าน
ความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้น ๆ คำตอบที่ได้
จากการสนทนากลุ่มจะเป็นคำตอบในเชิงเหตุผล แรงจูงใจ ตลอดจนการตัดสินใจของบุคคล และ
รวมถึงทัศนคติต่อปรากฏการณ์หรือ สิ่งต่าง ๆ ที่เราสนใจศึกษา การสนทนากลุ่มมีบรรยากาศเป็น
“การนั่งจับเข่าคุยกัน” เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระหว่างผู้เข้าสนทนากับผู้วิจัยและ
ระหว่างผู้ร่วมสนทนาด้วยกันเอง ทุกคนมีอิสระในการอภิปรายประเด็นปัญหาได้อย่างเต็มที่ตามที่
ตนเองมีประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดให้สมาชิกกลุ่มได้รับทราบ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความ
ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในการรวบรวมข้อมูลวิธีนี้ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายสมาชิกให้มารวมกัน ณ ที่ใด
ที่หนึ่ง สมาชิกที่เข้าร่วมสนทนาจะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ผู้วิจัยศึกษา

และมีภูมิหลังที่ใกล้เคียงกันที่สุด การสนทนากลุ่มจะถูกดำเนินการ และควบคุมด้วยบุคคลที่เรียกว่า ผู้นำการสนทนา ซึ่งเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการสนทนากลุ่ม เพราะจะเป็นผู้นำการสนทนาให้ดำเนินไปตามทิศทางของงานวิจัยจะต้องเป็นบุคคลที่ช่างพูดช่างคุยและเข้ากับบุคคลได้ทุกระดับ และต้องเป็นบุคคลไหวพริบดี สามารถหีบยกประเด็นที่เกิดจากการสนทนากันมาตั้งเป็นคำถาม ซักถามกันต่อไปได้อีก จะทำให้ได้รายละเอียดในทางลึกมากขึ้น การสนทนากลุ่มนิยมใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยตลาด

ความสำคัญของการสนทนากลุ่ม

1. เทคนิคการสนทนากลุ่มจะช่วยประหยัดเวลากว่าสัมภาษณ์รายบุคคล กลุ่มมีโอกาสได้พูดคุยสนทนาซักถาม ถกประเด็นต่าง ๆ ได้ชัดเจน ได้เรียนรู้แง่มุมของคนภายในกลุ่มด้วยกัน เกิดสภาวะความรู้สึกร่วมรับรู้ รับประเด็นต่าง ๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และการสนทนากลุ่มในสนามก็สามารถพูดคุยจัดทำได้ง่าย ๆ อย่งไรก็ตามหัวข้อที่จะใช้ในการสนทนากลุ่มควรจะต้องเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือสาธารณะชน มิใช่เรื่องส่วนบุคคล หรือเรื่องที่อาจจะก่อความรู้สึกอับอาย ซึ่งคนในกลุ่มจะพูดจาได้ โดยไม่ต้องหวาดระแวง และระวังความรู้สึกของคนในกลุ่ม

2. คุณภาพของข้อมูลขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่มว่า มีความเป็นกันเองอยากพูดจากร่วมแสดงความคิดเห็นและไม่มีผู้ใดผูกขาดการพูด หรือมีท่าทางใช้อำนาจเหนือความคิดผู้ใด และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้นำการสนทนาว่าจะสามารถในการจัดการกลุ่มให้เกิดการพูดคุยดำเนินไปอย่างราบรื่น สนุกสนานทุกคนกระตือรือร้นเวลาผ่านไปอย่างไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งได้เนื้อหาข้อมูลครบถ้วนตามหัวข้อที่ต้องการ

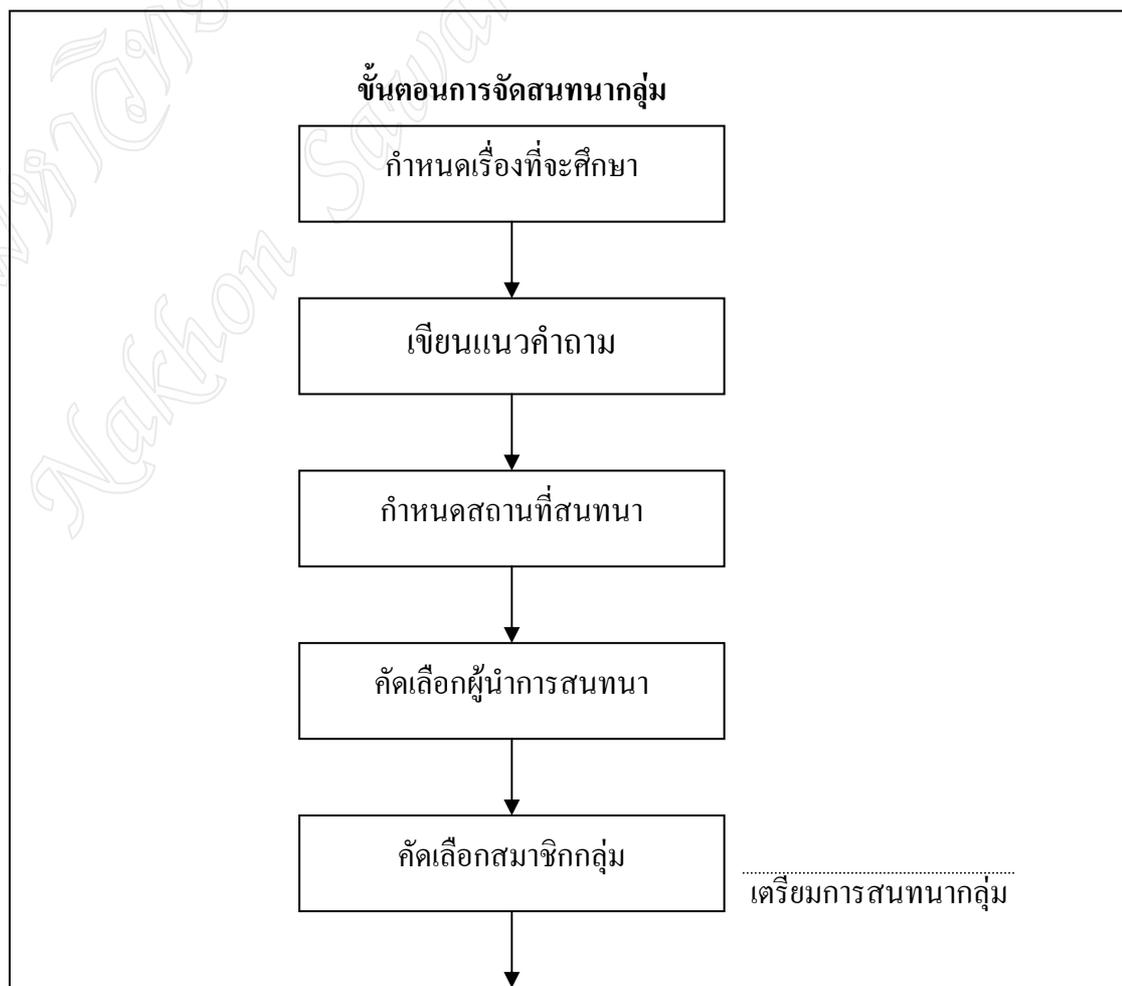
3. มีความคล่องตัวในการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบกันอย่างต่อเนื่อง ในบางครั้งมีแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นในกลุ่มเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาแนวความคิดใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ

4. การที่มีผู้นิยมใช้การสนทนากลุ่มกันอย่างแพร่หลายนั้น เป็นเพราะเชื่อกันว่าเสียค่าใช้จ่ายน้อย นอกจากนี้ยังมีความรวดเร็วในการรายงานผล ทั้งนี้หากผู้วิจัยไม่ต้องการบันทึกที่ถอดออกมาจากเทปก็จะทราบผลอย่างรวดเร็ว ๆ ของการวิจัยนั้น ๆ ภายในเวลาเพียง 2 – 3 วันเท่านั้น

ขั้นตอนการจัดการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มมีขั้นตอนใหญ่ 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการสนทนากลุ่ม
2. ขั้นดำเนินการสนทนากลุ่ม
3. ขั้นสรุปผลการสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 2.6 แสดงขั้นตอนการสนทนากลุ่ม
ที่มา : วารี เกิดคำ. (2542 :175)

1. ขั้นเตรียมการสนทนากลุ่ม

1.1 สิ่งแรกที่ต้องทำในเรื่องของการสนทนากลุ่มคือ การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษา การกำหนดหัวเรื่องนี้อาจจะเกิดมาจากแนวคิด ทฤษฎี หรือเรื่องที่น่าสนใจศึกษานั้นเอง

1.2 กำหนดตัวแปรหรือตัวบ่งชี้ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษาเพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดตัวแปรนั้น ก็จำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยนั่นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไรก็กำหนดตัวแปรออกมาแล้วนำมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อย ๆ

1.3 เขียนแนวคำถาม โดยแนวคำถามทุกข้อจะต้องประกอบด้วยตัวแปรแล้วนำมาสร้างเป็นคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยชัดเจนที่สุดนั่นเอง นั่นก็คือ การนำวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อไปจำแนกเป็นตัวแปร แล้วสร้างเป็นคำถามย่อย ๆ โดยมีหลักเกณฑ์ว่าถามแต่ละคำถามต้องตั้งสมมติฐานย่อย ๆ ไว้ในตัวเองว่า ทำไมเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร ทำไม อย่างไร เขียนคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อที่จะให้ได้คำตอบออกมาในเชิงเป็นเหตุเป็นผล การเรียงคำถามควรจะเริ่มจากคำถามง่าย ๆ เพื่อการเข้าใจ และสร้าง

บรรยากาศที่คุ้นเคยกันระหว่าง ผู้นำการสนทนา และผู้ร่วมสนทนา สำหรับคำถามหลักนั้น ควรอยู่ในช่วงกลาง ๆ ของการสนทนา เพราะเมื่อสมาชิกในกลุ่มคุ้นเคยกับบรรยากาศดีแล้วก็สนทนากันในประเด็นที่สำคัญจะได้คำตอบมากขึ้นกล่าวคือ สมาชิกกลุ่มสนทนาจะแสดงความคิดเห็นมากขึ้นไม่ประหม่า เพราะคุ้นเคยกับการพูดคุยบ้างแล้ว กล่าวที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และเมื่อซักถามประเด็นสำคัญแล้วในตอนท้ายของการสนทนาจึงจะเป็นคำถามเบา ๆ ง่าย ๆ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในการสนทนา

1.4 คัดเลือกบุคลากร บุคลากรในการสนทนากลุ่มจะประกอบด้วยผู้นำกลุ่มการสนทนา สมาชิกสนทนา และผู้จัดบันทึกการสนทนา ซึ่งล้วนเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์หรือไม่ จึงต้องพิถีพิถันในการคัดเลือกเป็นพิเศษดังนี้

1.4.1 คัดเลือกผู้นำการสนทนาโดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกว่าผู้นำการสนทนาหากไม่ใช่ผู้วิจัยเองจะต้องเป็นผู้ที่รู้เบื้องหลังความต้องการ และวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเป็นอย่างดี รู้จักทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมปัญหา ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี ผู้นำการสนทนาจะต้องซักจงสมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกระยะที่ซักถามนั้นออกมาให้ได้ว่า มีความคิดเห็น หรือมีทัศนคติอย่างไร ผู้นำการสนทนาจะต้องรู้จักนำทฤษฎีหรือ ความสนใจมาตั้งเป็นสมมติฐานตลอดเวลา และจะต้องทดลองสมมติฐานย่อยซึ่งต่างจากสมมติฐานหลักที่ตั้งไว้แต่แรกควบคุมไปกับจุดประสงค์ของการวิจัย ในการนั่งสนทนากันผู้นำการสนทนาจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับประกอบการสนทนาไปด้วย โดยพยายามหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้รับมาก่อน ผู้นำการสนทนาที่ดีจะต้องมีความชำนาญในการตั้งสมมติฐานเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในวงสนทนา การตั้งสมมติฐานย่อย ๆ เหล่านี้ จะช่วยให้ผู้นำการสนทนาสามารถสร้างคำถามได้อย่างเหมาะสม และตรงกับจุดมุ่งหมาย ช่วยให้ผู้นำการสนทนาถามตรงแนวตามที่ต้องการ

1.4.2 คัดเลือกสมาชิกกลุ่ม การคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมสนทนากลุ่มเป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสนทนากลุ่ม เรียกได้ว่าสำคัญเท่า ๆ กับการดำเนินการสนทนากลุ่มเลยทีเดียว เพราะหากไม่ได้บุคคลตรงตามเป้าหมายมาร่วมสนทนา กลุ่มผลการสนทนาจะไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือถ้าหากได้บุคคลประเภทบุคคลนอกเรื่องก็จะทำให้การสนทนา กลุ่มล้มเหลวกลางคัน หรือถ้าได้บุคคลที่ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นและพูดจาเพื่อเชื้อ คุณภาพของข้อมูลก็ด้อยลง ผู้ทำวิจัยควรคำนึงว่าโดยหลักของการจัดการสนทนากลุ่มไม่ใช่จะเป็นใครก็ได้ เพราะแม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพไม่เน้นการเป็นตัวแทน แต่การวิจัยลักษณะนี้เน้นถึงการที่สมาชิกกลุ่มเป็นตัวอย่งที่ดีของชุมชน หรือกลุ่มเป้าหมาย ที่สามารถพูดคุยโต้ตอบ ในรูปแบบของกลุ่มการสนทนาในการที่จะแสดงทัศนะ และค่านิยมของสังคม ตลอดจนสะท้อนถึงประสบการณ์รอบ ๆ ตัว

ได้ดี และควรหลีกเลี่ยงบุคคลที่ไม่เหมาะสมในการเข้ากลุ่ม เช่น คนที่เป็นผู้บังคับบัญชา คนที่ขี้อายเกินไป คนที่พูดเก่งจนคุมการสนทนาคนเดียว คนที่ฟังไม่ค่อยได้ยิน คนที่มีปัญหาทางจิตใจ เป็นต้น ซึ่งลักษณะที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เข้าใจง่ายเหล่านี้อาจทำให้ข้อมูลที่ได้บิดเบือน หรือทำให้ผู้วิจัยไม่ได้ข้อมูลในเรื่องสำคัญ ๆ ที่ต้องการ เช่น ถ้ามีนายจ้างอยู่ในกลุ่มเดียวกับลูกจ้าง ก็อาจจะทำให้ลูกจ้างไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แท้จริงเพราะกลัวนายจ้างจะเลิกจ้าง เป็นต้น

การเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยมีโอกาสลงไปเยี่ยมพื้นที่ก่อนแล้วก็เลือก ผู้ที่จะเข้าการสนทนากลุ่มโดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ ถ้ายังมี หลักเกณฑ์มาก และยิ่งจำกัดเท่าใด ก็จะสามารถหาบุคคลที่เข้าข่ายได้ยาก ยกตัวอย่างเช่น ในโครงการการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของวามหนาแน่นในครัวเรือนที่มีผลต่อภาวะสุขภาพและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว (โยธิน แสงวงดี. 2540) มีหลักเกณฑ์ในการเลือกดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นหัวหน้าครอบครัวชาย
2. อายุ 35 – 41 ปี
3. ต้องอยู่กินกับภรรยาในปัจจุบันและมีบุตรด้วยกันอย่างน้อย 1 คน
4. ในบ้านต้องมีสมาชิกรวมกันไม่เกิน 5 คน
5. สมาชิกในบ้านต้อง ญาติ – พี่น้อง หรือบุคคลที่สามอาศัยอยู่ด้วยอย่างน้อย 1 คน
6. เป็นครอบครัวขยาย
7. ต้องอาศัยอยู่ในแฟลต
8. พื้นที่ศึกษา ต้องเป็นแฟลตสำหรับประชากรที่มีรายได้ต่ำ

จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ในการเลือกมี 8 ข้อ ในการคัดเลือกผู้วิจัยก็จะไปศึกษาเจาะจงในแฟลตที่สร้างสำหรับผู้ที่มีรายได้ต่ำ แล้วใช้แบบสำรวจครัวเรือนในการหาสมาชิกเข้าร่วมวงสนทนาผลปรากฏว่าหาบุคคลที่เข้าข่ายยากมาก เพราะส่วนใหญ่ผู้ที่มีรายได้ต่ำที่อาศัยอยู่แฟลตจะอยู่กันหลายคน (เกินกว่า 5 คนขึ้นไป) ดังนั้นจะหาคนที่อาศัยอยู่ครัวเรือนไม่เกิน 5 คน นั้นยากมาก และเมื่อพิจารณาแล้ว อายุของหัวหน้าครอบครัวอยู่ในวัยทำงาน มักจะไม่มีเวลาว่างมากพอที่จะเข้าร่วมวงสนทนา ดังนั้น นอกจากจะหาครอบครัวไม่เกิน 5 คน ยากแล้วเวลาว่างของคนที่เข้าข่ายที่จะร่วมสนทนาด้วยนั้น ยิ่งหาได้ยากเพราะเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากข้อกำหนดว่า สมาชิกไม่เกิน 5 คน ปัจจุบันครอบครัวไทยโคเฉลี่ยมีลูกประมาณ 3 คนรวมพ่อ แม่ อีก 2 คน ก็เป็น 5 คนแล้ว ดังนั้น ต้องหาเฉพาะครอบครัวที่มีลูกไม่เกิน 2 คนแต่หัวหน้าครอบครัวอายุ 35 – 41 ปีส่วนใหญ่จะมีลูกแล้ว 2-3 คน ดังนั้นถ้ามีลูก 2 คน ก็สามารถมีคนอาศัยได้เพียงหนึ่งคน ซึ่งหายากเพราะส่วนมากเมื่อนับแล้วเกิน 5 คน ทั้งสิ้น ดังนั้น ต้องใช้เวลาหลายวันในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนา ประกอบกับที่กล่าวไว้ว่า เวลาในการประกอบอาชีพก็เป็นตัวกำหนดอีกอันหนึ่ง ที่ผู้ถูกเชิญไม่สามารถเข้าร่วมกลุ่มสนทนา

ได้ ดังนั้นเมื่อถึงวันนัดหมายจึงมีคนเข้าร่วมสนทนาเพียง 4 – 5 คน ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้บรรยากาศของกลุ่มจะได้เนื้อหาไม่มาก เพราะน้อยคน วิธีแก้ไขก็คือต้องพยายามนัดคนที่เข้าข่ายเกินไว้ 2 – 3 คน แต่ถ้ามาครบทุกคนก็เป็นกลุ่มใหญ่ ผู้นำการสนทนาต้องคุมเกมให้อยู่คือ ไม่ให้แตกเป็นกลุ่มย่อย ในกลุ่มใหญ่ผู้นำการสนทนาต้องพูดดึงฟังชัดให้ทุกคนสนใจคำถาม และดึงความสนใจให้อยู่ในกลุ่มเดียวให้ได้ ในเรื่องของจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนาจากผลทดลองของ โยธิน แสงดี (2540) พบว่า กลุ่มคนที่มียขนาด 7 – 8 คนนี้เป็นกลุ่มที่จะทำให้การอภิปรายกว้างขวาง ถ้าหากกลุ่มมีขนาดใหญ่กว่านี้บรรยากาศของกลุ่มจะไม่เป่าวงสนทนา กลุ่มเดียวมีแนวโน้มจะแบ่งฝ่าย เป็นการยากในการตอบคำถามได้ละเอียดได้เนื่องจากกลุ่มใหญ่

1.4.3 เตรียมผู้จัดบันทึกคำสนทนา ผู้จัดบันทึกคำสนทนา เป็นผู้ที่ย่อยจัดบันทึกคำสนทนา จะทำหน้าที่จดทุกคำพูดที่จะสามารถจดได้ ตลอดจนการบันทึกอากัปกริยาท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนาด้วย เพราะการนั่งเฉย ๆ แต่แววตาท่าทางอาจจะแสดงถึงคำตอบได้ การพยักหน้า การส่ายหน้า ก็เป็นการแสดงออกถึงคำตอบด้วย ผู้จัดบันทึกคำสนทนาจะต้องจัดบันทึกสิ่งเหล่านี้ด้วย ข้อบันทึกของผู้จัดนี้สามารถอ่านสรุปเป็นข้อสรุปของการสนทนาในแต่ละครั้งได้แล้วสามารถนำไปประกอบการถอดเทปข้อมูลด้วย เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าเสียงที่ตอบคำถามนั้นเป็นเสียงใครบ้างที่ตอบหรือโต้แย้งกันอย่างไร ผู้จัดบันทึกคำสนทนานี้นอกจากจะช่วยจัดบันทึกแล้วยังมีหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง คือ คอยเตือน หรือบอกผู้นำการสนทนาในกรณีที่ผู้นำการสนทนา ลืมคำถามหรือข้ามคำถาม สิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ ผู้จัดบันทึกคำสนทนาเมื่อเริ่มการสนทนาต้องเขียนแผนผังการนั่งสนทนากลุ่มให้ผู้นำการสนทนาด้วย เพราะจะช่วยให้ตนเองจะได้ทราบว่าใครนั่งตรงไหนจะช่วยให้ง่ายขึ้น

1.5 เตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ในการจัดสนทนา กลุ่ม อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลคือเทปบันทึกเสียง เพราะในวงสนทนานั้น ตลอดการดำเนินการสนทนา กลุ่มจะมีถกเถียงประเด็นปัญหาการโต้แย้ง เป็นกระแสความคิดโต้ตอบกันตลอดเวลา หลายเสียง หลายความคิดเห็น ดังนั้น จึงต้องมีการบันทึกเสียงเอาไว้ เพราะคำตอบที่เป็นการถกเถียงกันด้วยเหตุผล ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสนทนา กลุ่ม เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลที่ดีที่สุดที่สามารถเก็บเหตุผลรายละเอียดและคำตอบได้ละเอียดที่สุด คำตอบที่เกิดการเปลี่ยนแปลงความเห็นกันมาก ๆ นั้นคือจุดละเอียดที่สุดของการวิเคราะห์ข้อมูลนั่นเอง และการตีความต้องพิจารณาละเอียดลงไปที่สุด ละเอียดที่สุดในการจัดการสนทนา กลุ่มจะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่องบันทึกข้อมูลเหลือมั่วกัน

1.6 ประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทป

และเป็นประโยชน์สำหรับห้องกันการบันทึกข้อมูลไม่ติด นอกจากนี้ก็กันหาย และแบ่งกันฟังในกรณีมี ผู้ร่วมฟังวิจัยหลายคน นอกจากเทปบันทึกแล้ว ก็จะต้องมีสมุดจดบันทึกข้อมูลสำหรับผู้จดบันทึกคสนทนา นอกจากนี้ก็มีอุปกรณ์สนามอื่น ๆ อีก เช่น ดินสอ ปากกา ยางลบ ถ่านไฟฉาย เทปเปล่า ๆลฯ นอกจากนี้ผู้วิจัยควรเตรียมอุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ น้ำดื่ม ขนม ของคบเคี้ยวเล็ก น้อย ๆ หรืออาจเป็นรูปภาพ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

1.7 จัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดให้แน่นอน ศึกษาที่ไหนก็จัดกลุ่มที่นั้นให้ความสะดวกแก่สมาชิกกลุ่มที่ชุดให้เงียบอากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ผู้เข้าร่วมกลุ่มทุกคนรู้จักดี

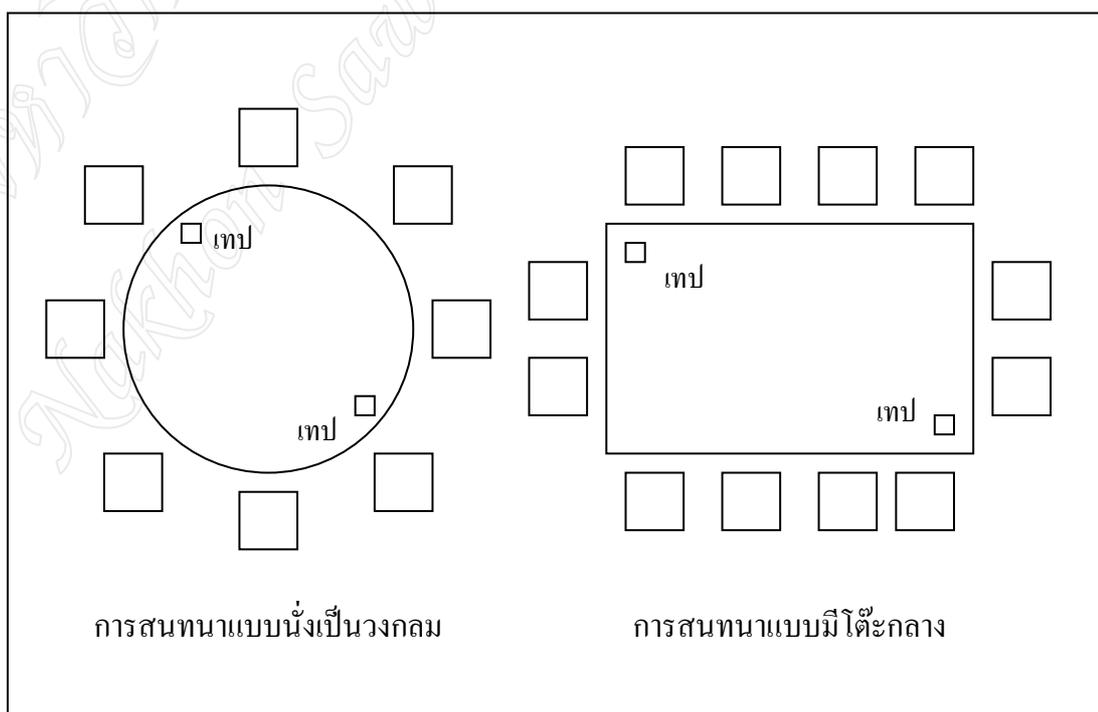
1.8 จัดเตรียมของกำนัลที่ระลึกมอบไว้ก่อนจากกันให้สมาชิกกลุ่มที่ได้สละเวลาอันมีค่าของเขาร่วมวงสนทนากับเรามีให้เป็นค่าจ้างแต่มอบให้รำลึกถึงกันว่า เคยมานั่งถกประเด็นปัญหาด้วยกัน

1.9 กำหนดระยะเวลาของการดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ผู้นำการอภิปรายควรใช้เวลาในการสนทนาไม่เกิน 2 ชั่วโมง กับ 15 นาที นับแต่เริ่มคำถามแรก (โยธิน แสงวงศ์ . 2540) เพราะถ้าช้าหรือนานกว่านี้สมาชิกกลุ่มจะล้า คำตอบที่ได้ตอนท้าย ๆ มักเป็นคำตอบที่ตอบเพื่อให้เสร็จสิ้นการสนทนา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง

2. ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม

เมื่อสมาชิกกลุ่มพร้อมแล้ว ก็เริ่มดำเนินการสนทนา โดยผู้ดำเนินการสนทนาในที่นี้คือผู้นำการสนทนา แนะนำตนเองและทีมงาน ประกอบด้วยผู้นำการสนทนา ผู้จดบันทึกการสนทนา และผู้บริการทั่วไป บางครั้งถ้ามีผู้สังเกตการณ์ ก็แนะนำด้วย และอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการสนทนา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และบอกว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนาตลอดการถกประเด็นปัญหา นอกจากนี้ ก็จะมีคนคอยจดบันทึกคำสนทนาด้วยแล้ว จึงเริ่มถามนำด้วยความอบอุ่น เพื่อสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนาหลังจากพิจารณาว่ากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกันดีแล้วก็เริ่มคำถามที่ในแนวการสนทนา ที่จัดเตรียมไว้ซักใช้ไล่เรียงคำถาม โดยการทิ้งช่วงให้มีการถกประเด็นและโต้แย้งกันให้พอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาด้วยกันเอง ควบคุมเกมไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าซักถามคนใดคนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่ใช่ถามอย่างเดียว แต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหาถามทั้งกลุ่ม ให้กลุ่มถกประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ถ้าไม่จำเป็นอย่าซักถามราย

คน ผู้นำการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่ช่างคุยช่างพูดซักหน่อย เป็นผู้ที่มีความพรสวรรค์ในการพูด มีการเว้นจังหวะการถามที่ดี ถามซ้ำ ๆ ละเอียด และต้องมีการพูดแทรกทดด้วย จะช่วยให้บรรยากาศการสนทนากลุ่มสนุกไม่น่าเบื่อ การนั่งสนทนากันอาจจะจัดนั่งแบบเป็นวงกลมนั่งบนพื้น หรือนั่งบนเก้าอี้และมีโต๊ะกลางแบบนั่งรับประทานอาหารร่วมกันก็ได้ ดังเช่น ผังการนั่งตามรูป

ภาพที่ 2.7 แสดงรูปแบบการจัดที่นั่งสนทนากลุ่ม

ที่มา : โยชิน แสงวดี .(2540:170)

การนั่งแบบเป็นวงกลมนั้นอาจจะเป็นธรรมชาติมากกว่า ให้บรรยากาศเป็นการนั่งสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้มากกว่า วงสนทนาจะมีลักษณะเป็นกันเอง แต่ถ้านั่งเก้าอี้แบบมีโต๊ะตรงกลาง ให้ลักษณะของการนั่งสัมภาษณ์ มีความรู้สึกว่าเป็นทางการ บรรยากาศการสนทนาถ้าผู้เข้ากลุ่มสนทนาไม่คุ้นเคยกันมาก่อนจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าทำการศึกษากับกลุ่มชาวบ้านในชนบท การนั่งเก้าอี้และโต๊ะกลางเหมาะสำหรับการสนทนากลุ่มกับบุคคลบางระดับ เช่น ผู้มีความรู้ มีการศึกษา นักธุรกิจ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งมักจะมีการรับประทานอาหารร่วมกันที่โต๊ะ แล้วคุยกันไปพร้อมทานอาหารด้วย

3.ขั้นสรุปผลการสนทนากลุ่ม

ข้อมูลการสนทนาจะถูกบันทึกเสียง และในแบบจดบันทึกคำสนทนาของผู้เข้าร่วมสนทนาที่อยู่ในแทบจะถูกถอดออกมาเป็นบทคำสนทนา โดยละเอียดทุกคำพูดทุกบททุกตอน เหตุผลที่ถอดละเอียดทุกคำพูด เพราะถือว่าเป็นจุดประเด็นว่าคีย์ของคำตอบในการวิเคราะห์ห้อยู่ที่บทของการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การถอดละเอียดทุกคำพูดจะช่วยให้ผู้อ่านแล้วเข้าใจ และสามารถมองเห็นภาพของการสนทนากลุ่มนั้น ๆ ได้ว่ามีบรรยากาศเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมในการถกประเด็นปัญหาของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งหรือไม่ ดังนั้นเป็นต้น บางโครงการวิจัยจะถอดเทปเพียงบางส่วน อาจถอดเพียง 80% , 50% หรือ 30% แล้วแต่ผู้ศึกษาว่าต้องการความละเอียดของข้อมูลมากน้อยแค่ไหน

การถอดเทปข้อมูลถ้าถอดละเอียดทุกคำพูดก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะง่ายต่อการอ่านและสรุปคำตอบนอกจากนี้คำตอบที่ถอดออกมาเป็นบทสนทนากลุ่มนั้น นอกจากจะใช้วิเคราะห์ในเรื่องที่สนใจศึกษานั้นแล้วยังสามารถหิบขมามีวิเคราะห์เรื่องอื่น ๆ ได้ เพราะในวงสนทนาในแต่ละครั้งไม่ใช่ถกเถียงกันเพียงประเด็นเดียวแต่จะมีประเด็นอื่น ๆ ติดพันออกมาด้วย ดังนั้น จึงสามารถนำมาวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์แบบข้อมูลทุติยภูมิต่อไปได้อีก นั่นคือ จัดสนทนากลุ่มเพียงหนึ่งเรื่องสามารถวิเคราะห์ได้หลายเรื่อง

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยก็จะอ่านจากบทสนทนาที่ถอดเทปออกมานั้น แล้วก็จดคำตอบที่ละเอียดที่สุดและให้เหตุผลที่ดีที่สุดในกระดาษจดข้อมูล ซึ่งจัดทำไว้แล้ว เขียนเรียงคำตอบไว้ในเครื่องหมายคำพูด ที่เป็นคำพูดของใคร กลุ่มไหน จัดเมื่อไร เรียงเอาไว้ในคำถามเรื่องอะไร ทำให้เป็นระบบเดียวกัน แล้วก็วิเคราะห์โดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา เหมือนกับการตีความหรือ วิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพวิธีอื่น ๆ เช่นกัน ถ้ามีผู้วิเคราะห์หลายคน มีความ

คิดเห็นไม่ตรงกันหรือแปลผลไม่ตรงกันก็จะกลับไปฟังรายละเอียดจากเทปใหม่เพื่อความกระจ่าง
 นั่นเอง ในการตีความเป็นคำตอบแต่ละคำตอบจะมีเหตุผลต่อท้ายมาเสมอ ประกอบกับในแต่ละ
 เรื่องจะจัดสนทนาหลายกลุ่ม ดังนั้น จึงสามารถนำคำตอบในเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบความชัดเจน
 ของเหตุผลกันได้ ซึ่งจะขจัดความลำเอียงของผู้วิจัยได้

ข้อดีและข้อจำกัดของการสนทนากลุ่ม

ข้อดี

1. เป็นการนั่งสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้รู้ให้ข้อมูลหลาย ๆ คนที่เป็นกลุ่ม ดังนั้น จึง
 ก่อให้เกิดการสนทนากันในเรื่องที่สนใจ ไม่มีการปิดบังเพราะกลุ่มส่วนใหญ่มีการแสดงความคิด
 เห็นถ้าประเด็นต่างๆ ไม่ชัดเจนเพียงพอก็สามารถซักถามต่อไปได้เพื่อหาคำตอบที่ชัดเจนที่สุด
 ในกลุ่ม
2. การสนทนากลุ่มจะเป็นการสร้างบรรยากาศสนทนาให้เป็นกันเองระหว่างผู้นำการ
 สนทนา กับสมาชิกกลุ่มสนทนาหลาย ๆ คนพร้อมกัน จึงลดภาวะการเงินอายุออกไป สมาชิกกลุ่ม
 กล้าคุย กล้าแสดงความคิดเห็นเป็นเพราะมีพวกที่ลักษณะคล้าย ๆ กันอยู่ด้วยกัน
3. การใช้วิธีการสนทนากลุ่ม ถ้าผู้วิจัยเป็นผู้นำการสนทนา แม้ว่าแนวคำถามจะไม่ละเอียด
 นักเรื่องยังไม่ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่เท่าที่ควร แต่เมื่อดำเนินการสนทนาไปแล้วผู้วิจัยก็สามารถ
 สร้างแนวคำถามขึ้นมาได้โดยการตั้งคำถามต่อจากคำตอบที่สมาชิกกลุ่มตอบมา หรือวิพากวิจารณ์
 นั้น โดยการโต้ตอบ ซึ่งมีวิธีการดังนั้นก็ช่วยให้ได้ข้อมูลละเอียดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
 ของการศึกษายิ่งขึ้น
4. คำตอบจากการสนทนากลุ่มก็มีลักษณะเป็นคำตอบเชิงเหตุผลคล้าย ๆ กับการ
 รวบรวมข้อมูลแบบเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้ประโยชน์เสริมในการอธิบายข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ
5. ประหยัดเวลา และงบประมาณ ของผู้วิจัยในการศึกษาเรื่องเดียวกันจากประชากรบาง
 กลุ่ม และในบางแห่ง เพราะแทนที่จะเสียเวลาไปนั่งสังเกตการณ์ และเข้าร่วมทำความสนทนเป็น
 เดือนหรือ เป็นปี
6. ทำให้ได้รายละเอียดลึกซึ่งสามารถตอบคำถามประเภททำไม และอย่างไร ซึ่งการวิจัย
 เชิงปริมาณไม่สามารถบอกได้
7. การสนทนากลุ่มจะช่วยลดอิทธิพลของวัฒนธรรมและ คุณค่าต่าง ๆ ของสังคมนั้น ได้
 เนื่องจากสมาชิกมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน

ข้อจำกัด

1. ถ้าวัตถุประสงค์ของการวิจัยยังคลุมเครือไม่ชัดเจน ก็ยากต่อการกำหนดตัวแปรและการสร้างแนวคำถาม การสนทนากลุ่มก็จะไปคนละทิศละทาง และได้คำตอบไม่สอดคล้องกับสิ่งที่อยากรู้จริงๆ
2. การสร้างแนวคำถาม ถ้าวางรูปแบบแนวคำถามไม่ราบรื่นและไม่ต่อเนื่องกันแล้วจะทำให้การถามวกวน คนถามก็เบื่อ คนร่วมกลุ่มสนทนาก็จะไม่ทราบว่ากำลังคุยอะไรกันแน่
3. การคัดเลือกสมาชิกผู้เข้าร่วมวงสนทนาจะต้องได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดยต้องมีลักษณะต่าง ๆ ที่เหมือนกันซึ่งค่อนข้างจะหายาก
4. ถ้าพฤติกรรมหรือความคิดเห็นหรือ ทักษะในบางเรื่องซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนอาจจะไม่ได้รับการเปิดเผยในวงสนทนากลุ่ม
5. ถ้าผู้นำเสนอการสนทนาไม่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นผู้ดำเนินการที่ดีแล้ว การเตรียมตัวไม่พร้อม นั่งคุยกันเล่นเกมการสนทนาไม่ได้ก็จะทำให้วงสนทนาดำเนินไปได้ไม่ราบรื่น อาจจะทำให้รูปกลุ่มเสียไปเลยก็ได้
6. การสนทนากลุ่มทำได้เพียงบางเรื่องเท่านั้น มิใช่ว่าจะทำการศึกษาได้ทุกอย่าง ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องพิจารณาว่า เรื่องใดควรจะใช้การสนทนากลุ่ม ถ้าใช้การสนทนากลุ่มจะคุ้มกันหรือไม่ จะได้คำตอบมากมายกับการวิเคราะห์และตีความเพียงใด
7. ควรใช้ผู้นำการสนทนาที่สามารถพูดภาษาของสมาชิกกลุ่มหรือ ในพื้นที่ที่ทำการศึกษา เพื่อง่ายต่อการสื่อความหมาย การถาม การสร้างบรรยากาศ ตลอดจนการควบคุมเกมให้เป็นกันเอง

สรุป

การสนทนากลุ่มเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลวิธีหนึ่งที่น่าสนใจในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งการรวบรวมข้อมูลวิธีนี้ ผู้วิจัยจะต้องนัดหมายผู้ให้ข้อมูลมาประชุมร่วมกัน ณ ที่ใดที่หนึ่งเพื่อซักถามข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการ ผู้ให้ข้อมูลที่มาร่วมจะต้องเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการทราบ การซักถามข้อมูลจะเป็นลักษณะการสนทนาเปิด โอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ภายใต้การควบคุมการสนทนาของผู้นำการสนทนา ในการซักถามผู้นำการสนทนาจะต้องไม่ป้อนคำถามหรือแสดงท่าที ชี้แนะล่วงหน้าเป็นจำนวนมาก ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ เพราะเป็นความคิดเห็นและความรู้สึก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

อารยา วัฒนกิจ (2526,อ้างถึงใน สรรเสริญ ชัยบุรินทร์ 2546:45) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่าผู้ปกครองที่มีระดับรายได้สูง จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มากกว่าผู้ปกครองที่มีรายได้ต่ำ และผู้ปกครองที่มีความรู้ความเข้าใจวัตถุประสงค์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สูงกว่าผู้ปกครอง ที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย

วีรพล โสภอานวย (2531) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาการศึกษาระดับประถมศึกษาอำเภอศรีราชาและอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรีพบว่า ด้านการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการให้บริการมีความเห็นอยู่ในระดับมาก ด้านความเห็นของชุมชนต่อโรงเรียนในการดำเนินงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่พึงพอใจและเสนอแนะให้โรงเรียนปรับปรุงเรื่องการสอนพิเศษ การสร้างชื่อเสียงด้านกีฬาและความเอาใจใส่ของผู้บริหารโรงเรียน

วินัย เชื้อเพชร (2532,อ้างถึงใน สรรเสริญ ชัยบุรินทร์ 2546:47) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของคณะกรรมการหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ควรวางแผนพัฒนาบุคคล ที่เป็นคณะกรรมการให้พร้อมที่จะปฏิบัติร่วมกันในด้านการวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตามและประเมินผล จะทำให้เกิดแรงจูงใจและมีความภูมิใจตนเองที่สามารถปฏิบัติงานได้

บุญเกิน ลอยแก้ว (2532) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดระยอง พบว่า ด้านงบประมาณของโรงเรียน ทั้งเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณและเงินทุนทางการศึกษาส่วนใหญ่โรงเรียนได้รับไม่เพียงพอ ด้านการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนนั้น ผู้บริหารและผู้ปกครองมีความเห็นแตกต่างกัน คือผู้บริหารเห็นว่าโรงเรียนปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเชิญผู้มีความรู้ความสามารถหรือผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนเป็นวิทยากรมากที่สุด แต่ผู้ปกครองเห็นว่าการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์เพื่อการศึกษามากที่สุดและเห็นพ้องต้องกันว่าชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอนของโรงเรียนน้อยที่สุด

สุนทร ชอบทำดี (2534) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการ

ประถมศึกษาจังหวัดอ่างทองพบว่า คณะกรรมการศึกษาส่วนใหญ่มีบทบาทในด้านการประชาสัมพันธ์ โรงเรียนมีส่วนร่วมในการประชุมผู้ปกครองนักเรียน ประสานงานให้มีการเผยแพร่ข่าวสารในที่ชุมชนและขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมโรงเรียน โดยร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ด้านการให้บริการแก่ชุมชนมีส่วนร่วมเสนอแนะและประสานงานให้โรงเรียนร่วมกับหน่วยงานอื่น ให้บริการความรู้แก่ประชาชนที่โรงเรียนและแสวงหาความช่วยเหลือจากชุมชนมาปรับปรุงอาคารสถานที่ไว้บริการชุมชน ในด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน มีบทบาทขอความร่วมมือให้โรงเรียนจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น ให้ครู นักเรียนร่วมพัฒนาชุมชน ในด้านการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน มีบทบาทขอความร่วมมือประชาชนร่วมกิจกรรมวันสำคัญที่โรงเรียน ช่วยพัฒนาโรงเรียน แรงงาน ช่างก่อสร้างและวิทยากรยังมีน้อยและการแสวงหาความช่วยเหลือนักเรียนจากชุมชนโดยการจัดอาหารกลางวัน ทู่นักเรียนและด้านสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของคณะกรรมการการศึกษา มีปัญหาประกอบอาชีพส่วนตัวไม่มีเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ เสนอแนะและประสานงาน และไม่ทราบหน้าที่ของตน รวมทั้งความยากจนที่ไม่อาจช่วยเหลือโรงเรียนได้

วันทนา ปทุมเทศวินพัฒน์ (2536) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการตัดสินใจของผู้บริหารสตรี โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พบว่า ผู้บริหารสตรีส่วนใหญ่ใช้วิธีการประชุมร่วมกับกลุ่มผู้ได้บังคับบัญชาแล้วร่วมกันตัดสินใจ โดยยึดความเห็นของกลุ่มเป็นสำคัญ

ชิติยา จันทพลานุรักษ์ (2536) ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของบุคลิกภาพและพฤติกรรมการตัดสินใจสั่งการของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้บริหารมีบุคลิกภาพ ความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ความต้องการเป็นผู้นำในระดับสูง มีพฤติกรรมการตัดสินใจสั่งการมากที่สุดในแบบที่ 5 คือ ประชุมปรึกษาหารือ อภิปรายปัญหา ประเมินทางเลือกร่วมกันกับกลุ่มผู้ได้บังคับบัญชาแล้วทำการตัดสินใจร่วมกัน

ธีรวัฒน์ หมู่วิเศษ (2538) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา ตามทัศนะของผู้บริหารการศึกษาเขตการศึกษา 8 พบว่า ในด้านรูปแบบของการบริหารนโยบายและแผน ผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการกระจายอำนาจไปสู่ภูมิภาคและกำหนดขอบข่ายให้ชัดเจน รวมถึงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จันทร์ศรี ภักดีวงศ์ (2538) ได้วิจัยเรื่อง สภาพการจัดการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากในทุกด้าน

ตั้งแต่การวางแผนกำหนดนโยบาย การปฏิบัติงาน การร่วมประเมินติดตามการดำเนินงาน โครงการ และการจัดกิจกรรมของโรงเรียน มีการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดการศึกษา

ขวัญจิตต์ โกมุตแดง (2538) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ของक्रमัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1 พบว่า ระดับค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนา ประเทศ 9 ตัวแปรอยู่ในระดับสูงทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่ ความเสมอภาคทาง เศรษฐกิจและสังคม การยอมรับการเปลี่ยนแปลง การยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนใน กระบวนการตัดสินใจ ความห่วงใยชาติหรือองค์กร การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ความผูกพันใน งานและสัมฤทธิ์ผลของงานการพัฒนาเศรษฐกิจ ความอดกลั้นและความกล้าเสี่ยงในการปฏิบัติงาน

พองจันทร์ สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา (2539) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการปรับปรุงโครงสร้าง ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ พบว่า โครงสร้างของมหาวิทยาลัย ในระบบราชการเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ทั้งด้าน บริหารงานบุคคลด้านบริหารการเงินและด้านบริหารวิชาการ เนื่องจากระบบราชการมีกฎเกณฑ์ ระเบียบและขั้นตอนในการปฏิบัติมาก มีสายบังคับบัญชาที่ยาวเพราะเป็นระบบที่รวมอำนาจไว้ที่ ศูนย์กลาง ดังนั้น โครงสร้างของมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลซึ่งไม่เป็นส่วนราชการ (ออกนอก ระบบ) แต่เป็นนิติบุคคลภายใต้การกำกับดูแลของทบวงมหาวิทยาลัย บุคลากรมีฐานะเป็นพนักงาน ของรัฐ มีระบบการเงินที่คล่องตัวการสั่งการสิ้นสุดที่ระดับสภามหาวิทยาลัย การเป็นนิติบุคคลจึง เป็นโครงสร้างที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

วิภพ จันทร์ธา (2540) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านใน เขตชนบทของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารโครงการมากที่สุด ได้แก่บุคลากรเข้าใจบทบาทหน้าที่ การวางแผน การงบประมาณ การจัดองค์กร การประสานงาน มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ของโรงเรียน ปัจจัยที่เป็นปัญหามากที่สุดจะเกี่ยวข้องกับด้านงบประมาณที่ได้รับ และหน่วยเหนือมีการนิเทศกำกับติดตามไม่ต่อเนื่อง ด้านการวางแผนพบว่าควรให้ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการวางแผน จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านพบว่าส่วนใหญ่ไม่ทราบนโยบายและ แผนงาน โครงการที่มีต่อชุมชน ชุมชนควรมีส่วนร่วมและให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้และ ดำเนินการให้จริงจึงสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ปนัดดา พรพิณเนต (2540) ได้วิจัยเรื่อง สภาพปัญหาและการดำเนินงานวิชาการใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน : กรณีศึกษาโรงเรียนที่ได้รับรางวัล

พระราชทานระดับประถมศึกษา ปีการศึกษา 2539 พบว่า 1) การบริหารงานวิชาการสอดคล้องกับหลักสูตร มีการกำหนดนโยบายการปฏิบัติงานวิชาการ มีแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินงาน รายงานตามสายบังคับบัญชา 2) การจัดบุคลากรตรงตามหน้าที่ ความสามารถและความถนัด รวมทั้งวุฒิและความสนใจ 3) มีการจัดกิจกรรมการพัฒนามุคตากร ติดตามผลและรายงานผลการพัฒนา 4) มีสื่อการเรียนการสอนบริการครู 5) จัดบริการครูสนับสนุนการเรียนการสอนเช่นห้องพยาบาล ห้องสมุด เป็นต้น 6) กระบวนการนิเทศการสอนและติดตามผลการเรียนของนักเรียน 7) จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร 8) มีการดำเนินการด้านการวัดและประเมินผล 9) การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ

จัดการเรียนการสอน

สุดาพร ปานกลิ่น(2540) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารงานโรงเรียนที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ผู้บริหารมีการดำเนินงานครบทั้ง 6 งาน โดยเฉพาะงานความสัมพันธ์กับชุมชน บริหารงาน โดยได้ประชาสัมพันธ์ให้บริการแก่ชุมชนและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

สกุล หล้าปาวงศ์ (2540) ได้วิจัยเรื่อง ชุมชนกับการจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษา อำเภอพร้าวกุ่มม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ชุมชนเห็นด้วยอย่างยิ่งที่ทางราชการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแบบศูนย์โรงเรียน คือการสนับสนุนด้านการเงิน ด้านแรงงาน และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่าง ๆ

ภู่งศ์ ภู่อารณ์ (2540) ได้วิจัยเรื่อง การบูรณาการกิจกรรมการศึกษาในระบบกรณีศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า

ผู้บริหาร ครูผู้เกี่ยวข้องคือชุมชน นักเรียน เห็นด้วยกับการบูรณาการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้ามาบูรณาการการศึกษาในระบบทั้งระบบ การดำเนินการ กิจกรรมและหลักสูตร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามความต้องการของชุมชน

ศักราช ฟ้าขาว (2540) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิรูปการบริหารการศึกษาตามทัศนะของคณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดน่าน พบว่า คณะกรรมการส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ความเป็นเอกภาพทางการศึกษาควรให้การศึกษายู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน หน่วยงานหลักหน่วยงานเดียวในการบริหารการศึกษา ควรแยกงานการศึกษาออกจากงานด้านการศาสนาและวัฒนธรรมและควรให้องค์กรเป็นนิติบุคคล

ทิวา สุริยะ (2540) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานอาคารสถานที่ของโรงเรียนดีเด่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลงาน ด้านอาคารสถานที่ ตั้งแต่การพัฒนาปรับปรุง ร่วมบำรุงรักษา มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ตลอดถึงมีการประเมินการใช้อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ากับการลงทุน ส่งผลให้โรงเรียนสวย สะอาด ร่มรื่น และเป็นระเบียบ

สนอง เครือมาก (2540) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า 1) สภาพทั่วไปของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาส่วนมากคณะครูในโรงเรียนเป็นผู้คัดเลือก 2) โรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้มีการจัดประชุมคณะกรรมการโรงเรียนเพียงปีละ 2 ครั้งและเรื่องที่น่าสนใจมาพิจารณาปรึกษาหารือหรือขอความเห็นส่วนใหญ่เป็นเรื่องงานอาคารสถานที่มากที่สุด 3) คณะกรรมการโรงเรียนมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และมีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้อย่างน่าพอใจ 4) ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในทุกด้านอยู่ในระดับน้อย

กนกวรรณ รุกขชาติ (2541) ได้วิจัยเรื่อง แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21 พบว่า หลักสูตรดังกล่าว มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการต่อชีวิตและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญาไทยและเป็นหลักสูตรที่ให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ไปจนถึงการประเมินผล

สมชาติ นวสุขกุล (2541) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานตามนโยบายปฏิรูปการศึกษา ด้านโรงเรียนและสถานศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านงบประมาณและวิชาการคือการส่งเสริมให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ วิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมร่วมส่งเสริมการเรียนการสอน กิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาท้องถิ่น และการจัดโรงเรียนเป็นแหล่งวิชาการ ขั้นตอนการดำเนินงานมีการประชุมชี้แจง แต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียน คณะทำงานศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา วิเคราะห์และกำหนดความต้องการประสานหน่วยงานอื่นเพื่อจัดหางบประมาณมาสนับสนุน ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดีมาก มีการกระจายอำนาจในการบริหารการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น มีการระดมสรรพกำลังจากทุกฝ่าย กำหนดสภาพความสำเร็จของงาน และการประชาสัมพันธ์ผลงาน

นิรันดร์ เกษรสุริยวงศ์และคนอื่น ๆ (2541, อ้างถึงใน วิเชียร ต่วนชะเอม, 2544:25) ได้วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอถานสัก จังหวัดอุทัยธานี พบว่าสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียน โดยภาพรวมมีสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก และมีปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียน พบว่าสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนที่ประเภทต่างกัน โดยภาพรวมแตกต่างกันส่วนปัญหาโดยรวมไม่แตกต่างกัน สภาพปัญหาและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนจำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกัน ส่วนปัญหาโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

พิสัณฑ์ หิรัญวงษ์ (2541) ได้วิจัยเรื่อง การบริหาร โดยให้บุคคลกรมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุตรธานี ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนประถมศึกษา มีการบริหารงาน โดยให้บุคลากรมีส่วนร่วม ในการบริการงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเรื่องการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากโรงเรียน และร่วมพัฒนาโรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และในเรื่องการประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เช่นกัน

สัมพันธ์ อุปลา (2541) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในงานกิจการนักเรียนมากกว่าด้านอื่น ๆ ปัญหาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่สำคัญคือ ชุมชนเข้าใจว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญคือบุคลากรในโรงเรียนควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและชุมชนควรมีส่วนร่วมรับรู้การตัดสินใจกำหนดนโยบายของโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่สำคัญคือ การประชุมคณะกรรมการ โรงเรียน ชุมชนมักไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่จะคล้อยตามประธานฯในที่ประชุม สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ โรงเรียนต้องยอมรับในความสามารถในการตัดสินใจของคณะกรรมการ โรงเรียนให้มากขึ้น

วัชระ สกุล ณ มรรคา (2541) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันในการปฏิบัติงานการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ขนาดใหญ่ มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการวางแผนการดำเนินงานตามแผน และการประเมินผลงานของ ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับกลาง ยกเว้น งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ

สุดสวาท ยังแจ่ม (2541) (อ้างถึงใน วิเชียร ต่วนชะเอม.2544:24) ได้วิจัยเรื่องสภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาานครสวรรค์ ตามทัศนะของผู้บริหาร พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของ คณะกรรมการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา โดยรวมทั้ง 3 กลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของ คณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มผู้บริหาร/ครู อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการ โรงเรียน ประถมศึกษาในกลุ่มผู้ปกครอง/ศิษย์เก่า อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารของคณะกรรมการ โรงเรียน ประถมศึกษาในกลุ่มประชาชน/อื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านนโยบายและแผนอยู่ในระดับน้อย แต่ด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบการมี ส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนประถมศึกษาของคณะกรรมการ โรงเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร จำแนกตามที่ตั้งโรงเรียนพบว่า โดยรวมและทุกด้านแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อ พิจารณาในรายละเอียดพบว่า การจัดหาทุนช่วยเหลือโรงเรียน การช่วยเหลือดูแลทรัพย์สินของ โรงเรียน การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบความต้องการของโรงเรียน การรายงานผลการ ดำเนินงานของโรงเรียนและการดูแลให้นักเรียนได้รับการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ มีความแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พิพัฒน์ ศรีสุขพันธ์ (2542,อ้างถึงใน ณรงค์ ประสงค์ 2546:51) ได้วิจัยเรื่อง พฤติกรรม การปฏิบัติงานของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด หนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา มีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก โดยเฉพาะการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การร่วมมือกับชุมชนและ หน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์ การแสดงความเป็นผู้นำที่เหมาะสม การแสวงหา และใช้ข้อมูลสำหรับพัฒนาหน่วยงาน ผลการวิจัย บ่งชี้ว่าผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการบริหารที่แตกต่างกัน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542,อ้างถึงใน ณรงค์ ประสงค์ 2546:51) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ในโรงเรียนมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนและโรงเรียนมีส่วนร่วมกัน ในการจัดการศึกษาค่อนข้างชัดเจน แต่บางกิจกรรม กระบวนการมีส่วนร่วมน้อยและไม่ชัดเจนในส่วนของความร่วมมือร่วมชัดเจน เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาที่สำคัญในโรงเรียน ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาและโรงเรียนอาจจะศึกษาเพื่อพิจารณาเป็นแนวทางนำไปใช้ในการจัดการการศึกษาของโรงเรียนร่วมกัน

สมาน ศรีธรรม(2542) ได้วิจัยเรื่อง การนำนโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการไปปฏิบัติ : กรณีศึกษาโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ด้านการปฏิรูปหลักสูตร ศักยภาพของครูและท้องถิ่นยังมีไม่มากนัก ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นน้อยและที่สำคัญโรงเรียนยังขาดข้อมูลและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติควรเน้นที่การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและครู โดยควรมีการอบรมให้ความรู้ในแนวทางและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรที่สามารถปฏิบัติได้ เพื่อให้หลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นที่แท้จริง

เด่นศักดิ์ สุริยะ (2543) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย ต่อการส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่า ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน อยู่ในระดับเห็นด้วยและเห็นความสำคัญในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคคือ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รองลงมาคือ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ บทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และประชาชนขาดความพร้อมทั้งในระดับการศึกษา เวลาและ

งบประมาณสนับสนุนจากรัฐ รวมถึงค่านิยมรักสัน โดยของประชาชนที่ไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น

วีระเดช ซาดา (2543) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในกิ่งอำเภอซำสูง จังหวัดขอนแก่น พบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีความคิดเห็นส่วนมากอยู่ในระดับปานกลางในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยากรต่าง ๆ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 5 อันดับแรกคือ 1) การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และส่งเสริมวิทยากร และ

ภูมิปัญญาของชุมชน 2) การจัดงานประจำปีที่ประชาสัมพันธ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน 3) การยกย่องเชิดชูผู้มีความรู้ ความสามารถสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในชุมชน

4) การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาในชุมชน และ 5) การส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้ชุมชน

ศราวุธ ยาวีริง (2543) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่าระดับการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ารายการที่อยู่ในระดับมากได้แก่การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน รองลงมาได้แก่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

ยุทธชัย ชูชัย (2544) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมคือ ความต้องการให้ชุมชนเจริญก้าวหน้า ความศรัทธาที่มีต่อระบบการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ความศรัทธาที่มีต่อผู้บริหารและคณะครู

ประสิทธิ์ สุขขุม (2544) ได้วิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบบทบาทการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดอ่างทอง ตามการรับรู้ของอาจารย์และผู้นำชุมชน พบว่า โรงเรียนควรกำหนดนโยบาย จัดทำแผนงานและโครงการให้ชัดเจนโดยผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชนควรมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดรายละเอียดให้ชัดเจน จะทำให้การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จันทร ไชยมูล (2544) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย พบว่าผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียน ไปศึกษาคูณและเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาวิเคราะห์สภาพและปัญหาของท้องถิ่นเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนา นำปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม การจัดเตรียมงบประมาณ ปัญหาที่โรงเรียนประสบคือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและทักษะในการเขียนเนื้อหาเป็นลายลักษณ์อักษรและไม่มีเวลาสอน

สุดใจ อ่อนถาษา (2544) ได้วิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้บริหารและหัวหน้าหมวดวิชาไม่มีการจัดประชุมอบรมเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ด้านนโยบายมีการกำหนดให้

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนกลับมีปัญหา คือครูผู้สอน ชุมชน ผู้ปกครอง ไม่ให้ความสำคัญ บุคลากรไม่มีความสามารถ มีปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณ ขาดการควบคุมดูแลกำกับ นิเทศ แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ผู้บริหาร หัวหน้าหมวดวิชา คณะครู เห็นด้วยและเห็นด้วยกับการนำนักเรียนไปทัศนศึกษา สำรวจและเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

เพลิน พิมพ์ศักดิ์ (2544) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาครูประถมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 พบว่า การพัฒนาครูประถมศึกษามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และมีข้อเสนอแนะการพัฒนาครูประถมศึกษา ดังนี้ 1) ควรเน้นการพัฒนาสมรรถภาพครูเกี่ยวกับการผลิตสื่อ การใช้สื่อ การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการสอน 2) ควรมีการประชาสัมพันธ์เอกสารความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานวิชาชีพครูเพิ่มขึ้น 3) ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง 4) องค์การบริหารงานบุคคลของครูควรสร้างความมั่นใจให้กับครูมากกว่าที่เป็นอยู่ 5) เพิ่มค่าตอบแทนและสวัสดิการให้เหมาะสมกับค่าครองชีพ และ 6) ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาครูมากขึ้น

สำราญ หาญประเสริฐ (2544) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเวียง จันทวนขอนแก่น พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมมาก คือการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนและด้านที่มีส่วนร่วมน้อยคือ ด้านการให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระหลักสูตรท้องถิ่น ปัญหาที่สำคัญคือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไม่รู้หน้าที่ดีพอ ขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษา รองลงมาคือ ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญ การคัดเลือกคนเป็นคณะกรรมการสถานศึกษายังไม่ได้คนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษาและมีการประชุมเพื่อการปฏิบัติงานในหน้าที่น้อยครั้งมาก

เจตน์ วัชไชยเรืองศรี (2545) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการนิเทศภายในของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพะเยา พบว่า กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารจะมีคณะทำงานประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมวางแผน เพื่อให้เกิดความคิดที่หลากหลายในการแก้ปัญหาความต้องการ คือการร่วมวางแผน (Plan) แต่งตั้งคณะทำงาน (Do) คณะกรรมการประเมิน (Check) และร่วมมือแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง (Act) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตามกระบวนการบริหารงานวงจรเดมมิ่ง (PDCA)

นาฏอนงค์ ภิญญโชติ (2545) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการเรียนการสอน สำหรับเด็ก ด้อยโอกาสในสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนพระยา-นาวิน พบว่า การทำงานร่วมกับเด็ก ผู้ปกครอง และชุมชน ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นต่อเนื่อง รวมทั้งการช่วยเหลือติดตามเด็ก การ รับทราบปัญหาอย่างถูกต้อง มีความคุ้นเคยต่อกัน ฉะนั้นควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน การพัฒนาเด็กและสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์

ฉัตรภัทร สัยศรี (2545) ได้วิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความต้องการที่จะได้รับการพัฒนา ความรู้และทักษะการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มี สถานภาพแตกต่างกัน พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความต้องการที่จะได้รับการ พัฒนาความรู้และทักษะการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน อยู่ในระดับมากและขอเสนอแนะที่ว่า ให้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดกรอบของเนื้อหา และกระบวนการในการอบรม ซึ่งจะทำการอบรมเป็นไปตามความต้องการและเกิดประสิทธิภาพ

จุฑามาศ รอดภัย (2545) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการบริหารตามธรรมเนียมโรงเรียนของ โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ส่วนใหญ่โรงเรียน บริหาร โดยใช้กระบวนการบริหารคุณภาพของเดมมิ่ง (PDCA) ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การดำเนินงานตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุง (Action) อยู่ในระดับการ ปฏิบัติมาก

ณัฐนันท์ เพียงกระโทก (2546) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ บริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนนาร่อง ระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่า 1) ด้านบริหารวิชาการ ชุมชนมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี โดยมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมคิด ร่วมประเมิน 2) ด้านการบริหารงบประมาณ ชุมชนมี ส่วนร่วมในการระดมทรัพยากร การลงทุนทางการศึกษาและการตั้งงบประมาณ 3) ด้านการบริหาร บุคคล

ชุมชนมีส่วนร่วมในการเตรียมการบริหารบุคลากร การเสริมสร้างวินัยและจรรยาบรรณ การพัฒนา ครู 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมและศาสนา ปัญหาที่พบ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการคือ ครูสอนหลายวิชา จึงไม่มีเวลาประสานงานชุมชนใน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ด้านการบริหารงบประมาณ ชุมชนไม่มีความรู้และเข้าใจในการจัดตั้งงบประมาณ (PBB) และ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ไม่เอื้อต่อการสนับสนุนโรงเรียน 3) ด้านการบริหารบุคคล ครูมีงานสอนมาก ไม่มีเวลาติดต่อชุมชน นโยบายโรงเรียนไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน 4) ด้านการบริหารงาน ทั่วไป ชุมชนขาดทักษะการวางแผนหรือขาดความชำนาญในการกำหนดนโยบาย การมีส่วนร่วม

ถูกจำกัดเฉพาะการเข้าร่วมรับฟังชี้แจงเท่านั้น

หทัยรัตน์ เสียงดัง (2546) ได้วิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ พบว่า การแก้ไขปัญหาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กมี 2 รูปแบบคือ การจัดศูนย์โรงเรียนและการจัดการตามกฎหมาย มีอุปสรรคที่สำคัญ คือ 1) บุคลากรไม่ต้องการให้ยุบโรงเรียน 2) ชุมชนไม่ยอมรับร่วมมือ 3) งบประมาณค่าพาหนะไม่เหมาะสม 4) งานธุรการไม่ลดลง และ 5) รวมโรงเรียนแล้วยังเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเหมือนเดิม แนวทางพัฒนาคุณภาพการศึกษา สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ไม่สามารถยุบรวมหรือเลิกได้ คือ 1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบรวมชั้นเรียน 2) จัดตารางสอนยืดหยุ่น 3) ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน 4) บริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ส่วนแนวทางพัฒนาการใช้ทรัพยากรทางการศึกษา คือ 1) การใช้นวัตกรรมทางการศึกษา 2) การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม 3) การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน และ 4) การสนับสนุนช่วยเหลือของหน่วยงานอื่นในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

กานต์วี บุญยานนท์ (2546) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนแกนนำ สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านหลักสูตร มีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำ รวมทั้งชุมชน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหารส่งเสริมให้ ครุภัณฑ์มีปัญหาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน ใช้วัดและห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้ ครูจัดทัศนศึกษา ครูส่วนใหญ่ทำวิจัยในชั้นเรียน ด้านสื่อการเรียนรู้ผู้บริหารสนับสนุนให้ครูจัดทำสื่อ สนับสนุนให้มีเครื่องคอมพิวเตอร์ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

กัลยา พินเศษ (2547) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมด้านพัฒนาบุคลากรของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดเทศบาล จังหวัดชัยนาท พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง และมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย 3 ด้าน คือ วางแผนพัฒนาบุคลากร ปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรและประเมินผลการพัฒนาบุคลากร

ประสิทธิ์ ศรีจันทร์ (2548) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอบรรพตพิสัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัญหาด้านวิชาการมากเป็นอันดับ 1 ด้านการบริหารทั่วไปมีปัญหา

เป็นอันดับ 2 ด้านการบริหารงบประมาณมากเป็นอันดับที่ 3 และด้านการบริหารบุคลากรมีปัญหาเป็นอันดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีปัญหามากที่สุดด้านวิชาการคือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการของโรงเรียน อันดับที่สองคือ การจัดหาวิทยากร บุคคลภายนอกทั้งในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น มาให้ความรู้กับนักเรียน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เมย์ (May.1951,อ้างถึงใน สรรเสริญ ชัยบุรินทร์ 2546 : 49) ได้วิจัยเรื่อง การร่วมกิจกรรมทางสังคมของประชาชนในชนบท พบว่า การที่บุคคลมีส่วนร่วมทางสังคมนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพและที่อยู่อาศัยโดยบุคคล ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำ จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง

อากเทอร์ (Akther .1977 : 26 – 27,อ้างถึงใน สมเกียรติ ชาญตะบะ 2544 :41) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในประเทศกำลังพัฒนา พบว่า สาเหตุที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของความล้มเหลวของโครงการพัฒนาชนบท ในประเทศกำลังพัฒนาคือ ประชากรในชนบทมิได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทจึงทำให้ขาดความสำนึกในการเป็นเจ้าของโครงการและยังผลให้เกิดปัญหาขาดการบำรุงรักษาหลังจากโครงการเสร็จสิ้นแล้ว

ฮาร์โรลด์ (Harold.1983,อ้างถึงใน ประสิทธิ์ ศรีจันทร์.2548 :42) ได้วิจัยเรื่อง อำนาจบทบาทของคณะกรรมการ โรงเรียนศึกษาในการบริหารการศึกษาระดับท้องถิ่น พบว่า คณะกรรมการศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย และการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของท้องถิ่น

อเมนู เทคา (Amenu-Tekaa. 1988 : 1626-A,อ้างถึงใน สรรเสริญ ชัยบุรินทร์.2546 : 49) ได้วิจัยเรื่อง ทักษะของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชาวอินเดีย แคนาดา พบว่า โครงการทางด้านการศึกษาที่มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จ ในชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่ ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนจะมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ และเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการจัดการศึกษา จะทำให้การศึกษาประสบความสำเร็จได้ งานวิจัย ของอเมนู เทคา เน้นที่การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษาทั้งนี้ครูใหญ่หรือผู้บริหารจะต้องมีบทบาทช่วยส่งเสริม

กัชแมน (Guzman.1988 : 582-A,อ้างถึงใน วันชัย อยู่สำแดงกิจ.2538 : 13-15) ได้วิจัยเรื่อง ผลของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาการเป็นผู้นำในรัฐ โคลราโด งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาถึงผลการมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาความ

เป็นผู้นำ พบว่า 1. ผู้เข้ามีส่วนร่วมจะได้ประสบการณ์ ความเข้าใจ ความรู้ และทักษะในการแก้ปัญหา 2. มีทักษะในการสื่อสารและความขัดแย้งทางด้านการบริหารเพิ่มสูงขึ้น 3. เกิดการพัฒนาทางด้านการบริหาร 4. มีบรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรที่ดี 5. บรรยากาศและวัฒนธรรมขององค์กรจะได้รับการพัฒนา 6. การเกิดการเปลี่ยนแปลง 7. สมาชิกกำหนดแหล่งที่มาของการศึกษา 8. มีกระบวนการในการวางแผนร่วมกันเพื่อให้เกิดการศึกษา 9. มีกระบวนการปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการและโครงสร้างของคณะกรรมการ 10. มีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน 11. สมาชิกในลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 12. ความเป็นผู้นำไม่ได้ถูกกำหนดโดยบทบาทหน้าที่ 13. สมาชิกเป็นผู้กำหนดแนวทางในการพัฒนา 14. ผลลัพธ์ไม่ได้เกิดจากบทบาททางด้านหน้าที่การงาน โดยไม่มีการวางแผน

ชูลท์(Schultz.1989:1169-A,อ้างถึงใน สัมพันธ์ อุปลา. 2541 : 39) ได้วิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของคณะครู โรงเรียนรัฐบาลรัฐมิชิแกนในการพัฒนาโครงการประเมินผลและทัศนคติต่อการประเมินผล โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความเกี่ยวข้องของครูในการประเมินผลพร้อมด้วยทัศนคติของครู พบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างความเกี่ยวข้องของครูในการตัดสินใจ

โพลโลซซี (Pollozzi.1981:1481,อ้างถึงในสรรเสริญ ชัยบุรินทร์.2546 : 50) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของโรงเรียนท้องถิ่นในรัฐนิวเจอร์ซีย์ ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนได้ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ความร่วมมือทั้งสองฝ่ายคือ โรงเรียนไม่ควรยึดติดกับนโยบายมากนัก ส่วนฝ่ายชุมชนควรจะต้องเกี่ยวข้องกับนโยบายที่สัมพันธ์กับความสามารถที่ตนเองจะทำได้

โรมีโร (Romero.1989:3127-A,อ้างถึงใน เดชชัย บุญเลิศ.2546 : 42) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ เพื่อประเมินผลกระทบของการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครองชาวเปอร์โตริกัน ในการศึกษาพิเศษ การวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่าผู้ปกครองโดยทั่วไปมีส่วนร่วมในระดับที่ต่างกันในทุกด้าน ของกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กผู้ด้อยโอกาสและมักแก้ปัญหา โดยระบบที่ไม่เป็นทางการมากกว่าที่จะดำเนินการในคณะกรรมการกลางการศึกษา ผู้ปกครองแสดงความรู้บางประการเกี่ยวกับประเภทของการศึกษาพิเศษและโดยทั่วไปแสดงความพึงพอใจต่อบริการที่เด็กได้รับการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกัน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในด้านบวกระหว่างการเข้ามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และความรู้ของผู้ปกครองเกี่ยวกับบริการการศึกษาพิเศษ อย่างไรก็ตามระดับความพึงพอใจของผู้ปกครองไม่มีความเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญ ต่อการมีส่วนร่วมหรือความรู้เกี่ยวกับบริการที่ได้รับ

ชูเลอร์ (Schuler.1990 : 2595-A,อ้างถึงในณรงค์ ประสงค์.2546 : 53) ได้วิจัยเรื่อง การเข้าร่วมของประชาชนในการตัดสินใจด้านการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยเนโซตา เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม การเข้าร่วมโดยไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากขาดการสื่อสาร ผลประโยชน์จากการเข้าร่วมของประชาชน ได้แก่ การพัฒนาความเข้าใจในมหาวิทยาลัย ปัญหาได้แก่ การเข้าร่วมในระดับพื้นฐาน การเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมด การขาดข้อตกลงเกี่ยวกับการเข้าร่วมของประชาชน การขาดความจริงใจและความพยายามอย่างเท่าเทียมกันของผู้เกี่ยวข้อง

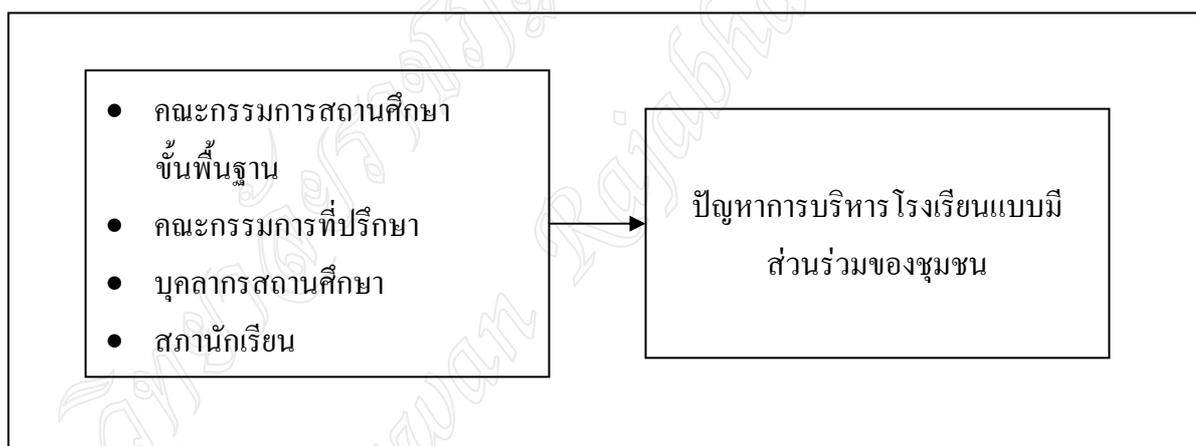
มาร์โคไลน์ (Marcoline.1990 : 170-A,อ้างถึงในณรงค์ ประสงค์.2546 : 53) เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมกับการตัดสินใจ เขาได้วิจัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครูและผู้บริหารโรงเรียน ในรัฐเพนซิลวาเนีย งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการสนับสนุนความคิดที่ว่า มีความแตกต่างกันในการพิจารณาของครู และผู้บริหารในเรื่องการตัดสินใจร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพบว่า อายุของผู้บริหาร ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แม้ว่าครูและผู้บริหารจะมีความเชื่อพื้นฐานร่วมกัน ไม่เป็นไปตามแบบแผนดั้งเดิม ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความแตกต่างที่สำคัญปรากฏขึ้นถ้าเปรียบเทียบครูกับผู้บริหารในกระบวนการตัดสินใจทั้งหมด

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ค้นคว้าเอกสารและตำราสรุปได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหาร โรงเรียนวัดสมานประชาชน ตามภารกิจงานทั้ง 4 ด้าน ได้แก่การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคลากรและการบริหารทั่วไป พบว่าการพัฒนาคุณภาพไม่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 14 ทั้งนี้เกิดจากการขาดความร่วมมือในการดำเนินงานจากบุคลากร ได้แก่ ครู อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ขาดการเผยแพร่ให้ทุกฝ่ายได้รับทราบนโยบาย เป้าหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ แนวทางดำเนินการต่าง ๆ อย่างทั่วถึง ขาดการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมการวางแผน ร่วมดำเนินการ และการตัดสินใจ หากทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและนำผลการประเมินมาปรับปรุงอย่างจริงจัง ก็จะสามารถพัฒนาการศึกษาไปสู่คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาต่อไป

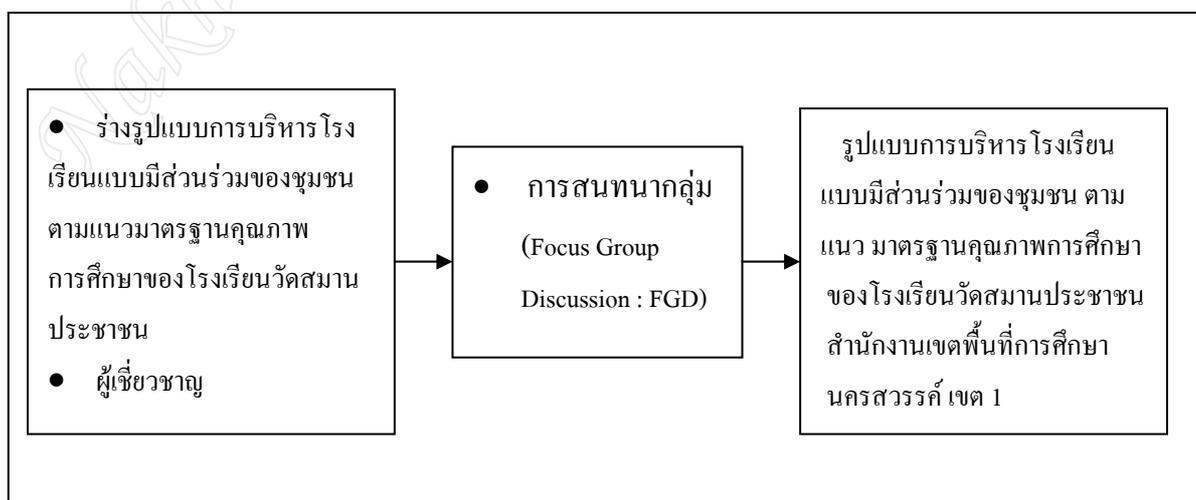
กรอบความคิดในการวิจัย

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถนำเสนอกรอบความคิดในการวิจัย การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดสมานประชาชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ดังนี้

ช่วงที่ 1 ศึกษาปัญหา การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดสมานประชาชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ช่วงที่ 2 สร้างรูปแบบ การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดสมานประชาชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

ภาพที่ 2.8 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
Nakhon Sawan Rajabhat University